

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม

1.1 ความหมายและองค์ประกอบของจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ กัน เช่น บางคนเมื่อพูดถึงจริยธรรมก็หมายถึงความประพฤติของบุคคลหรือพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งจะรวมทั้งการกระทำ การพูด การคิด แต่บางคนใช้คำจริยธรรมที่หมายถึง หลักยึด เกณฑ์ เครื่องชี้แนะ กติกา เครื่องยึดเหนี่ยว ฯลฯ ที่บุคคลยึดถือหรือควบคุมความประพฤติของเขา ถ้าวิเคราะห์การใช้คำของคนสองกลุ่มนี้จะเห็นว่า กลุ่มแรก ที่ความหมาย "ผล" ของพฤติกรรม กลุ่มหลังเห็นว่า จริยธรรมคือ "เหตุ" ของพฤติกรรม จะเห็นว่าการใช้ความหมายหรือการใช้ภาษาที่อธิบายจริยธรรมต่างกันเช่นนี้จะทำให้อ่านมีความเข้าใจต่างกันด้วย เพราะผู้เขียนหรือผู้พูดอาจใช้คำ ๆ นี้ทั้งสองความหมายหรือใช้ยารวมไว้ ซึ่งอาจจะหมายถึงสิ่งเดียวกันก็ได้ (สมบูรณ์ ศาลยาชีวิต 2525 : 13) ต่อไปนี้จะเสนอความหมายของ "จริยธรรม" ตามทัศนะของนักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักการศึกษา

สาโรช บัวศรี (อ้างใน กรมวิชาการ 2523 : 8) ให้ทรรศนะว่า จริยธรรมคือ แนวทางในการประพฤติตนเพื่ออยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม จริยธรรมมีอยู่หลายรูป เช่น จริยธรรมในรูปของศีล จริยธรรมในรูปของค่านิยมทางจริยธรรม (moral value) หรือ จริยธรรมในรูปของธรรมะหรือคุณธรรมทั้งปวง (ethical value) นอกจากนี้ยังรวมถึงค่านิยมในสังคม (social value) เช่น กฎหมาย หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า จริยธรรมมีโครงสร้างที่สำคัญอย่างน้อย 2 ข้อคือ ศีลธรรม (moral value) หมายถึง สิ่งพึงควน สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม (ethical value) ซึ่งหมายถึงสิ่งไม่ควรปฏิบัติ จริยธรรมเหล่านี้บางข้อเป็นสภาพ

(condition) เช่น ความไม่มีตัวตน หิริโอตตัปปะ หรือแม้กระทั่งนิพพาน และจริยธรรมบางอย่างก็อาจจะเป็นพฤติกรรม (behavior หรือ action) เช่น การให้ทาน การมีสัมมาอาชีวะ

วิทย์ วิศทเวทย์ (2524 : 113) อธิบายว่า จริยธรรมคือพันธะหรือหน้าที่ที่เราจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางพุทธศาสนา จริยธรรมคือ การนำเอาความรู้ในความจริง หรือกฎธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ถึงงาม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือต่อสังคมก็ตาม

พนัส หันนาคินท์ (2523 : 122) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมหมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติ (conduct) ที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตาม จริยธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติ อันมีความหมายถึง การกระทำอย่างเสรีภาพในขอบเขตของมโนภาพ อันได้แก่ ความสำนึกในความบังคับที่จะกระทำหรือเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ๆ ความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อมเกิดขึ้นได้โดยเสมอในเมื่อสภาวะของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณของชีวิตย่อมทำให้ทัศนคติที่มีต่อจริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแง่คิดใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิม อาจจะเปลี่ยนแนวทางหรือได้รับการเพิ่มเติม ขยายความให้กว้างขวางพอเพียง ให้สอดคล้องกับสภาวะการณอันเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น

ส. ศิวรักษ์ (2523 : 15) ให้ความหมายและแบ่งจริยธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

จริยธรรมหลัก เป็นหลักสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตอันประเสริฐ จะมีความเป็นสากลไม่จำกัดกาล เป็นความจริงเสมอตลอดไป เป็นกฎธรรมชาติ เป็นหลักให้กฎของสังคมนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งตรงกับหลักปรมัตถธรรมในพุทธศาสนา

จริยธรรมรอง เป็นหลักก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ในหมู่มนุษย์ในสังคม เป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติตามความนิยมของสังคมหนึ่งในสมัยหนึ่ง ๆ จริยธรรมรองนี้อาจผันแปรหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ซึ่งตรงกับหลักศีลธรรมในศาสนาต่าง ๆ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520 : 3-6) ให้คำจำกัดความของจริยธรรมว่า หมายถึงลักษณะทางสังคมหลาย ๆ ลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจจากการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นพฤติกรรมที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้มีพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากกว่าประเภทหลัง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 8) ได้สรุปผลการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทยในส่วนที่เกี่ยวกับความหมายของจริยธรรมว่า "จริยธรรม คือ การกระทำทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่ดีงาม และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม"

นักจิตวิทยา นักปรัชญา และนักการศึกษาในต่างประเทศต่างก็ให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายของจริยธรรมที่แตกต่างกัน ดังเช่น เปียเจต์ (piaget 1960:16) 1960 : "จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคม ในเรื่องความสนใจและอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ"

เจมส์ เรสต์ (James R. Rest 1977 : 176) โทมัสสันระบุว่า จริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับหลักความยุติธรรม ในขณะที่มีการปะทะสัมพันธ์ในสังคม (Social Interaction) โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละคน เช่น ความรู้สึกที่อยากจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดตามศักยภาพของตน (self-actualization) หรือการที่จะชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด และจริยธรรมมีความหมายมากกว่าการมีชีวิตที่มีคุณค่า (good or worthwhile life) ในความหมายของนักปรัชญาบางคน

ในทฤษฎีของ โคลเบิร์ก (Kohlberg 1971 : 40๕) จริยธรรมเป็นสิ่ง
ควบคุมการตัดสินใจความถูกต้องเหมาะสมของพฤติกรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงที่สุดนั้น
จะมีลักษณะเป็นเหตุผลสากลกว้างขวางไม่ขัดแย้งกัน เป็นเหตุผลที่มีรากฐานจากความ
มีหลักการและเป็นอุดมคติ

จากการศึกษาความเห็นหรือทฤษฎีต่อความหมายของ "จริยธรรม" ของ
นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ สามารถประมวลและให้ความเห็น
ว่า "จริยธรรม" หมายถึง การกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจที่คำนึงถึง ที่เป็น
ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถแสดงออกได้ใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะทางจิต
ที่เป็นความรู้สึกนึกคิด และลักษณะของการประพฤติปฏิบัติ การแสดงออกทางจริยธรรม
หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจเลือกประพฤติและปฏิบัติตามหลักของค่านิยม คุณธรรมและ
คำสอนของศาสนา ตลอดจนหลักของธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์
วินัยของสังคม และความดีงามต่าง ๆ เพื่อการมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและเพื่อ
พัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่สงบเรียบร้อยและเจริญรุ่งเรือง

องค์ประกอบของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันทน์
2520 : 4-6) ได้ทำการวิจัยและพบว่า จริยธรรมสามารถจำแนกออกเป็น 4 ด้านคือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าการกระทำชนิดใดคือ
ควรกระทำ หรือการกระทำชนิดใดควรเว้น ตลอดจนรู้ถึงค่านิยมของสังคมควยว่าเป็น
อย่างไร และปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนา
การทางปัญญา
2. ทศนคติเชิงจริยธรรม เป็นความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับความชอบหรือไม่
ชอบ ในลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และทศนคติเชิงจริยธรรมนี้อาจเปลี่ยนแปลง
ไปได้ตามความรู้เชิงจริยธรรมที่มีอยู่

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นการชี้เหตุผลมาอ้างอิงถึงการเลือกตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นการกระทำที่บุคคลแสดงออกมาในสิ่งที่สังคมนิยมชมชอบว่าดี และสิ่งที่จะไม่แสดงพฤติกรรมในสิ่งที่ฝืนค่านิยมของสังคม

ดวงเคียน พันธมนาวิน ให้ความเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมทั้ง 4 ด้านนี้ว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การที่บุคคลกระทำดีหรือเลว ย่อมส่งผลโดยตรงต่อสังคมด้วย

ในการศึกษาจริยธรรมของบุคคล กรมวิชาการ (2524 : 3-4) ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจะศึกษาใน 2 ลักษณะคือ ศึกษาค่านิยมจริยธรรมของบุคคล (Moral Value) และศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคล (Moral Conduct) โดยให้คำอธิบายว่า

ค่านิยมจริยธรรม (Moral value) เป็นส่วนที่เป็นลักษณะจิต (Trait) ที่สังเกตเห็นไม่ได้โดยตรง มีลักษณะเป็นความเชื่อ ความเห็นคุณค่า ความพอใจ เต็มใจปรารถนาที่จะยึดถือ (Commitment) นำหลักจริยธรรมต่าง ๆ เข้าไว้ในลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพของตนเอง ค่านิยมนี้จะมีอิทธิพลเป็นแรงจูงใจให้บุคคลมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติถูกต้องตรงตามสอดคล้องกับค่านิยมที่ตนเองยึดถือ

พฤติกรรมจริยธรรม (Moral Conduct) เป็นส่วนที่เป็นมาตรฐานของความประพฤติปฏิบัติที่สังคมต้องการ การกระทำใด ๆ ของบุคคลถ้าสอดคล้องกับมาตรฐานของการประพฤติถูกต้องตรงตามก็จักว่าบุคคลนั้นมีพฤติกรรม จริยธรรม หรือมีจริยธรรม

ปกติแล้วเป็นการยากที่จะหยั่งรู้อะไรได้ถึงจิตใจภายในบุคคลว่ามีลักษณะนิสัยในค่านิยมจริยธรรมต่าง ๆ สูงต่อเพียงใด การจะรู้ระดับค่านิยมในจิตใจของบุคคลจำเป็นต้องอาศัยการอนุมาน (infer) จากพฤติกรรมที่เขาปฏิบัติ เช่น ถ้าเขาช่วยเหลือผู้อื่นก็อนุมานว่า เขามีจริยธรรมเมตตา เป็นต้น

สมบุรณ์ ศาสดาจารย์ (2525 : 17-18) ให้ความเห็นว่า พฤติกรรม จริยธรรมประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ เหมือนกับพฤติกรรมโดยทั่ว ๆ ไป โดยได้แบ่ง องค์ประกอบทางพฤติกรรมจริยธรรมออกเป็น 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบด้านความคิด ปัญญา (Cognitive) คือ ความสามารถในการตัดสินใจ พิจารณาว่าอะไรถูกต้อง ไม่ถูกต้อง อะไรดี อะไรชั่ว คว้ย การใช้ปัญญาและเหตุผล

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective) คือ ความนิยม ศรัทธา พอใจที่จะทำความดี ความศรัทธาในธรรมะ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมาจากการพร่ำสอนของพ่อแม่

3. องค์ประกอบด้านจริยธรรม การแสดงออก (Moral Conduct) เช่น การปฏิบัติตามศีล 5 ซึ่งเชื่อว่า โดยปกติแล้วการปฏิบัติจะสืบเนื่องจากอิทธิพลของ องค์ประกอบทั้ง 2 ประการที่กล่าวมาแล้ว แต่อาจมีการกระทำบางอย่างซึ่งตกอยู่ ภายใต้สถานการณ์ที่ช่วยบีบบังคับให้บุคคลนั้นต้องกระทำ และตกอยู่ภายใต้พลังจิตของบุคคล คว้ย ผู้ที่พลังจิตเข้มแข็งยอมชนะสิ่งชั่วได้

แสง จันทร์งาม (2522 : 18) แบ่งหมวดหมู่ของคุณธรรมหรือจริยธรรม เป็น 3 ประเภทคือ

1. ประเภทสร้างความเจริญแก่ตนเอง เช่น ความขยันขันแข็ง ความอดทน ความรู้จักพึ่งตนเอง

2. ประเภทส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ เช่น ความมีไมตรี-จิตมิตรภาพ ความสุภาพอ่อนโยน

3. ประเภทส่งเสริมชาติ บ้านเมือง เช่น ความรักชาติ ความเห็นแก่ส่วนรวม ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

โกวิท ประวาลพฤษ (2523 : 17-18) แบ่งจริยธรรมตามระดับพัฒนาการ ของเด็กออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักตนเอง
2. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่เล็กได้
3. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่ใหญ่ได้
4. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ
5. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักจักรวรรดิอันเป็นธรรมะสูงสุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2522 : 14) ได้จัดหมวดหมู่จริยธรรมที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้ง 3 ด้านคือ

1. ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอกและชีวภาพ
2. ชีวิตทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การปกครอง และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น
3. ชีวิตส่วนตัว

1.2 พัฒนาการทางจริยธรรม

โคลเบอร์ก (Kohlberg 1963 : 11-33) ได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้น โดยแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับมี 2 ชั้น รวมทั้งหมด 6 ชั้นดังนี้

ระดับที่ 1 เป็นระดับก่อนเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น เป็นจริยธรรมของเด็กอายุประมาณ 2-12 ปี

ชั้นที่ 1 ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ชั้นที่ 2 ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ระดับที่ 2 เป็นระดับกฎเกณฑ์สังคม เป็นระดับจริยธรรมของเด็กอายุประมาณ 12 ปีขึ้นไป จนถึงอายุประมาณ 20 ปี จริยธรรมระดับนี้หมายถึงระดับของการกระทำตามเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตน หรือทำตามกฎหมายและหลักศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ชั้นคือ

- ชั้นที่ 3 ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
ชั้นที่ 4 ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผล
ในการตัดสินใจ

ระดับที่ 3 เป็นระดับเลขกฎเกณฑ์สังคม เป็นระดับจริยธรรมของผู้ที่มีอายุประมาณ 20 ปีขึ้นไป จริยธรรมระดับนี้หมายถึง ระดับของการตัดสินใจข้อขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิด ตรึกตรอง หรือขังใจโดยตนเองเสียก่อน แล้วจึงตัดสินใจไปตามแต่จะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่า แบ่งออกเป็น 2 ชั้นคือ

- ชั้นที่ 5 ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
ชั้นที่ 6 ใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

1.4 จริยธรรมหลักที่สำคัญ

หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่ประชาชนคนไทย ได้พยายามศึกษาเพื่อให้ได้จริยธรรมหลักที่เหมาะสมในการปลูกฝังให้เป็นผู้สมบัตินักเรียนคนไทย วิธีการศึกษาหาตัวจริยธรรมหลักเหล่านั้นได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ หลายขั้นตอน จนเป็นที่พอใจ จึงนำเสนอหน่วยงานที่จัดการศึกษาหรือแก่บุคคลทั่วไปเพื่อให้ได้ยึดถือและนำไปปฏิบัติต่อไป และเพื่อจะได้นำไปส่งเสริมหรือปลูกฝังให้เยาวชนได้บังเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ เหล่านั้นตามกระบวนการศึกษาเล่าเรียนในแต่ละระดับชั้นด้วย คุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการจะปลูกฝังให้เป็นคุณสมบัตินักเรียนไทยนั้นคือ คุณสมบัติทางจริยธรรม หรือจริยธรรมหลักนั่นเอง อย่างไรก็ตามไม่สามารถจะตัดสินใจลงได้แน่ชัดเลยว่า จริยธรรมหลักที่ต้องการจะส่งเสริมให้เป็นคุณสมบัตินักเรียนไทยนั้นมีกี่ประการ อะไรบ้าง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 ว่า คุณธรรมที่ทุกคนควรจะต้องศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ

ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักตนเอง ผิดใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความกตัญญู

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้พิมพ์ข้อสำเนาประกาศขอเชิญชวนพี่น้องไทยรวมใจปฏิบัติตามค่านิยม 5 ประการคือ

1. พึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
2. ประหยัดและอดออม
3. มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. ปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ (ใน กรมวิชาการ 2523 : 146-157) ได้ดำเนินการวิจัยทางจริยธรรมและกำหนดโครงสร้างของคุณลักษณะทางจริยธรรมไว้ 11 หัวข้อ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความกตัญญู กตเวที การรักษาระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัด ความยุติธรรม ความอดุสาหะ และความเมตตากรุณา

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 1) ได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดทำหลักสูตร วิธีการจัดจริยศึกษา และหัวข้อจริยธรรมสำหรับใช้อบรมสั่งสอนนักเรียนนักศึกษา คณะกรรมการได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่จำเป็นจะต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันไว้ 10 ประการคือ

- ประการที่ 1 มีระเบียบวินัย
- ประการที่ 2 มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม
- ประการที่ 3 ✓ ขยัน ประหยัด และมีความรับผิดชอบ
- ประการที่ 4 ✓ สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
- ประการที่ 5 รู้จักคิดริเริ่ม วิจัยและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- ประการที่ 6 ✓ รับผิดชอบต่อหน้าที่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัก
และเทิดทูน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- ประการที่ 7 มีพละทานมัธยมนทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- ประการที่ 8 รู้จักฟังตนเองและมีอุทิศตน
- ประการที่ 9 มีความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและ
ทรัพยากรของชาติ
- ประการที่ 10 มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญู กตเวทิตา ถนอม
และสามัคคีกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2524 :
3) ได้จัดให้มีโครงการวิจัยและสัมมนา เรื่อง จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน และ
ได้เสนอหัวข้อจริยธรรมที่พึงเสริมสร้างไว้เป็นคุณสมบัติของเยาวชนและคนไทยโดย
เรียกว่า ค่านิยมจริยธรรมไว้ 13 ประการ คือ การบังคับตนเอง ความรับผิดชอบต่อ
สังคม ความเสมอภาค ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความกล้า การมีแนวความ
คิดกว้าง ความสามัคคี เข้าใจ และมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว มีเมตตากรุณา
และมีการให้อภัย พากเพียรและอดทน รู้จักค่าของการทำงาน และรู้จักค่าของทรัพยากร

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 52-65) ได้จัดประชุมทาง
วิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย เมื่อวันที่ 22-27 มกราคม 2523 ณ จังหวัดอุดร-
ราชธานี ในการนี้ในที่ประชุมได้กำหนดหัวข้อจริยธรรมในการยึดถือปฏิบัติไว้ 8
ประการ คือ

1. การไม่ล้าชรักรม
2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา

3. เมตตา - กรุณา
4. สติสัมปชัญญะ
5. ความไม่ประมาท
6. ความซื่อสัตย์สุจริต
7. ความขยันหมั่นเพียร
8. หิริโอตตปปะ

เมื่อพิจารณาหัวข้อจริยธรรมที่แต่ละหน่วยงานกำหนดเพื่อปลูกฝังให้เป็นคุณลักษณะของคนไทยในปัจจุบันแล้ว สามารถที่จะแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มตามอัตราความซ้ำกัน หัวข้อจริยธรรมที่หลายหน่วยงานกำหนดเป็นจริยธรรมหลักมี 7 ประการคือ ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ การประหยัดและออม ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย การเสียสละเพื่อส่วนรวมหรือความสามัคคี และความเมตตา-กรุณา หัวข้อจริยธรรมที่แต่ละหน่วยงานต้องการให้เป็นคุณลักษณะของคนไทยที่แตกต่างกันออกไป เช่น การบังคับตนเอง ความยุติธรรม ความมีเหตุผล ความมีวิจรรญาณ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดกว้าง ความไม่ประมาท และการมีอุดมคติ

คุณลักษณะทางจริยธรรมที่แยกออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะความต้องการของหน่วยงานนั้น ถ้าพิจารณาถึงความสำคัญสามารถกล่าวได้ว่า คุณลักษณะทุกประการที่กล่าวมาล้วนแต่มีความสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งนั้น แต่สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทุกคนควรมีคุณลักษณะประจำตัวครบทุกประการที่กล่าวมาเพื่อความเจริญแห่งตน แต่สำหรับในระดับประเทศชาติ ถ้าพลเมืองในชาติมีจริยธรรมตามจริยธรรมหลักในกลุ่มที่ 1 ในอัตราที่สูงมาก ย่อมจะเป็นผลในการพัฒนาประเทศได้ดีกว่า จึงกล่าวได้ก็เช่นหนึ่งว่า จริยธรรมในกลุ่มที่ 1 เป็นจริยธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างมาก

1.5 ความสำคัญของจริยธรรมในสังคม

จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตและมีผลต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะการที่ประชาชนได้พัฒนาให้มีคุณลักษณะทางจริยธรรม มีพฤติกรรมเหมาะสม

ที่จะทำให้ตนเองมีความเจริญทั้งทางค่านิยม เศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ นั้น ย่อมเป็นหนทางที่จะทำให้ประเทศไทยซึ่งเป็นสังคมส่วนรวมได้พัฒนาไปในทางที่เจริญรุ่งเรืองได้

ลักษณะสังคมไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก และเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาอันรวดเร็ว สาเหตุอาจเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนพลเมืองในอัตราที่สูงในช่วงเวลาอันสั้น และอาจจะเนื่องมาจากการที่เรารับเอาความเจริญหรือวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามาใช้โดยที่ไม่ได้รับการคัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพลักษณะนิสัยของคนไทย การรับเอาวัฒนธรรมและความเจริญทางตะวันตกเขามา นั้น ส่วนใหญ่เราจะรับเอาเฉพาะความเจริญทางวัตถุเข้ามา ในเมื่อเรารับเอาความเจริญทางวัตถุเข้ามาใช้ แต่ลักษณะนิสัยของคนไทยไปเปลี่ยนตามความเจริญเหล่านั้น จึงทำให้มีปัญหามาในสังคมตามมา และดูเหมือนจะมีมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งยากแก่การแก้ไขในที่สุด

วิทย์ วิศทเวทย์ (2524 : 3-5) ศาสตราจารย์ทางปรัชญาท่านหนึ่งได้วิเคราะห์ว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่มีปัญหาทางจริยธรรมหรือศีลธรรมในเมืองไทยเสื่อมลง ผู้คนประพฤติผิดศีลธรรมมากขึ้น ผู้คนกระทำความผิดกรรมมากขึ้น ผู้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น และผู้คนหันเหออกจากจารีตเดิมมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะเกิดจากความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจของพลเมือง และจากการที่มีสิ่งยั่วยุใจมากขึ้น นอกจากนี้เขายังมีความเชื่อวาระบบสังคมหรือเงื่อนไขสังคมทางวัตถุภายนอกยอมมีส่วนช่วยทำให้ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์มากขึ้น เขากล่าวในทำนองว่า ระบบสังคมไทยปัจจุบันอยู่ในลักษณะที่มีการแข่งขันเพื่อตัวเองมาก จึงทำให้คนเห็นแก่ตัวมาก และนอกจากนี้การอบรมเขาวงชนยังไม่เอื้อต่อการให้มีความสำนึกและมีความรู้สึกที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมเท่าที่ควร สำหรับเรื่องการหันเหออกจากชนบจารีตเดิมของผู้คนนั้น เขากล่าวว่าคนไทยปัจจุบันยึดหลักของประโยชน์นิยม (utilitarianism) เป็นเครื่องตัดสิน กล่าวคือ จะประพฤติและปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน แต่จะละเลยไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2524 : 30-31) กล่าวว่า ระบบการศึกษาของ ตะวันตกนั้น เขาเน้นจริยธรรมเป็นพื้นฐานโดยการนำเอาหลักการในศาสนาคริสต์ เป็น พื้นฐานของจริยธรรม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะไทยเรารู้ว่าเรามีพุทธศาสนาเป็นหลักอยู่แล้ว ก็คิดว่า เราจึงไม่สนใจในจริยธรรมที่แทรกและมีบทบาทอยู่ในการจัดการศึกษาแบบตะวันตก ของเขา เราได้สกัดส่วนสำคัญนี้ไป และมาให้ความสำคัญกับหลักการในพุทธศาสนาเพียง น้อยนิด เช่น ให้เรียนศีลธรรมแบบท่องจำ ให้เรียนพุทธศาสนาแบบพุทธประวัติ เหล่านี้ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ปัญหาสังคมที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันนั้นคือ ปัญหา ทางจริยธรรมนั่นเอง เราจึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันแก้ปัญหาทางจริยธรรมอย่าง เร่งด่วน เพื่อผลในการพัฒนาประเทศ ปัจจุบันนี้ประเทศไทยอยู่ในระยะพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ ให้มีลักษณะความเป็นพลเมืองดี คือเป็นผู้มีจริยธรรม สูง มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบหน้าที่ มีระเบียบ มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เพื่อประเทศจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

ตอนที่ 2 จริยธรรมกับการศึกษา

การแก้ปัญหาทางจริยธรรมหรือการสร้างเสริมคุณลักษณะของพลเมืองให้เอื้อ ต่อการพัฒนาประเทศนั้น คือการให้การศึกษแก่พลเมืองนั่นเอง เพราะการให้การศึกษ นอกจากจะเป็นการฝึกทักษะแล้วยังเป็นการสอนจริยธรรมด้วย กล่าวคือ ขบวนการของ การจัดการศึกษาคู่กับการ เลือกค่านิยมและการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการในสังคมด้วย การอภิปรายเกี่ยวกับการสอนจริยธรรมจึงควรให้โยงถึงการอภิปรายเกี่ยวกับการให้การ ศึกษาโดยส่วนรวม (สุเรจักจันทรา ชุกลา 2523 : 20) นอกจากนี้เป้าหมายของ การจัดการศึกษามุ่งให้คนมีทั้งความรู้และความดี การศึกษาและการเรียนการสอนที่สมบูรณ์ จะต้องส่งเสริมทั้งความรู้และคุณธรรมประกอบกันไป สถานศึกษาที่ให้ความรู้ด้านวิชาการ อย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และมนุษยธรรมที่สูงแล้วนับว่า สถานศึกษานั้นยังทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ช่าง บัณฑิต (2517 : 10) ได้แสดงทรรศนะ

เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องมีการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมด้วยเสมอว่า การให้ การศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมนั้นมีความจำเป็นเท่า ๆ กับอาหารที่มีความจำเป็นต่อพืชและสัตว์ และ รังสฤษดิ์ เชาวณศิริ (2520 : 119) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมของสถานศึกษาว่า โรงเรียนต้องจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมให้มีประสิทธิภาพ เพราะพื้นฐานของการพัฒนาและเสริมสร้างพลังของชาติอยู่ที่การจัดวิจัยศึกษาเป็นสำคัญ

2.1 แนวนโยบายของรัฐในการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรม

รัฐบาลไทยได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรม หรือคุณลักษณะที่เหมาะสมในการพัฒนาประเทศให้แก่พลเมือง จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรการศึกษาในทุกระดับ แต่เพื่อให้สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จะกล่าวเฉพาะแนวนโยบายการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการพิจารณาแยกแยะออกมาต่างข้างต่อไปนี้

2.2.1 แนวนโยบายการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520

หมวดที่ 1 : ความมุ่งหมาย ในหมวดความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาซึ่งมีทั้งหมด 9 ข้อ เป็นความมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรม 5 ข้อคือ

- 1) ให้มีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนและของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความเคารพ และปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนาและหลักธรรม (จุดมุ่งหมายข้อ 1)
- 2) ให้มีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่น ต่อครอบครัวและต่อตนเอง (จุดมุ่งหมายข้อ 3)
- 3) ให้มีความมั่นคงและผูกพันความเสมอภาค ความสุจริตและความยุติธรรม (จุดมุ่งหมายข้อ 5)

- 4) ให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความสามารถในการประกอบอาชีพและการจับจ่ายใช้สอยอย่างประหยัด ตลอดจนการร่วมมือกันประกอบกิจกรรมและธุรกิจต่าง ๆ โดยรอบด้วยกฎหมาย (จุดมุ่งหมายข้อ 7)
- 5) ให้มีความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจและร่วมมือซึ่งกันและกัน รู้จักแสวงหาความจริง และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยสติ ปัญญาและโดยสันติวิธี (จุดมุ่งหมายข้อ 8)

หมวดที่ 2 : แนวนโยบายการศึกษาของรัฐ ในการวางแผนนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐได้มีการวางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาตามจริยธรรมด้วย ดังรายละเอียดของแนวนโยบายการศึกษาของรัฐ ข้อ 13 คือ

รัฐพึงจัดให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนและกลมกลืนกันระหว่างความเจริญงอกงามทางคุณธรรม จริยธรรม และปัญญากับความเจริญทางวัตถุและระหว่างความเจริญงอกงามทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

หมวดที่ 3 : ระบบการศึกษา รัฐได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษาคำนึงจริยธรรมไว้โดยส่วนรวมของชาติและโดยรายละเอียดในแต่ละระดับการศึกษาดังนี้

1) การจัดการศึกษาในทุกระดับ จะต้องมุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงาน และสนใจที่จะมีส่วนร่วมในภารกิจของส่วนรวมตามวิถีทางของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมและศีลธรรม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย (หมวด 3 ข้อ 29)

2) การศึกษาระดับประถมศึกษา ... ให้สามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (หมวด 3 ข้อ 31)

3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจและความถนัด เพื่อให้แต่ละบุคคลเข้าใจและรู้จักเสียดอกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม (หมวด 3 ข้อ 32)

4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา มุ่งพัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญา และความคิด เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาการ และวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศ และมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้และความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติ (หมวด 3 ข้อ 33)

5) การไถ่หัดครู ... ให้มีพัฒนาการโดยรอบคอบขึ้นในตัวผู้เรียน เป็น ผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ในระดับวิद्यฐานะพึงปฏิบัติได้ มีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ไทย และระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นใน สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งในแง่บุคลิกภาพทั่วไป ความสัมพันธ์ต่อศิษย์ และ บทบาทต่อสังคม (หมวด 3 ข้อ 35)

หมวด 4 : การบริหารการศึกษา ในคํานการบริหารการศึกษา แผน การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้กล่าวเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาด้านจริยธรรม ไว้ว่า "ให้สถานีวิชาชีพทางการศึกษา เพื่อควบคุมส่งเสริมมาตรฐานและจริยธรรมของ ผู้ประกอบอาชีพ"

หมวด 6 : ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม พละนามัย สภาพแวดล้อมและ กิจกรรมเยาวชน ในหมวดนี้ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมไว้ 2 ตอน คือในข้อ 50 และข้อ 53 ว่า

รัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกใน คุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา ตลอดจนขนบ- ธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสหายดีและวัตถุอันมีค่า ทางประวัติศาสตร์

รัฐพึงสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนและจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ เยาวชนมีบุคลิกภาพที่ดี มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีทัศนคติที่ดี ต่อวัฒนธรรมไทย ยึดมั่น ร่วมมือกันธำรงรักษาและปกป้องสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2.1.2 แผนนโยบายการจัดการศึกษาคำนจรรย์ธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนต้น พุทธศักราช 2521

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2520 มุ่งให้จัดการศึกษา
เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชนไว้อย่างชัดเจนให้ส่วนที่เป็นจุดหมายของ
หลักสูตร จุดประสงค์ของรายวิชา และกิจกรรมเสนอแนะในแต่ละรายวิชา ซึ่งจะกล่าว
เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาคำนจรรย์ธรรม ดังต่อไปนี้

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

- 1) เพื่อให้มีนิสัยไม่หาความรู้ ทักยะ รู้จักคิด และวิเคราะห์อย่างมี
ระเบียบวิธีการ และมีความกตริเริ่มสร้างสรรค์ (จุดหมายข้อ 2)
- 2) เพื่อให้มีทักษะที่ดีต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีระเบียบวินัยในการทำงาน
ทั้งในส่วนตนและหมู่คณะ มานะ พากเพียร อดทน บระหยัด และใช้เวลาว่างให้เป็น
ประโยชน์ (จุดหมายข้อ 3)
- 3) เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมายและกติกา
ของสังคม รับผิดชอบตอตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนเสริมสร้างความเสมอภาค
และความเป็นธรรมในสังคม (จุดหมายข้อ 4)
- 4) เพื่อให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี
และเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการ และเหตุผล (จุดหมาย
ข้อ 5)

หลักเกณฑ์ในการใช้หลักสูตร

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ในการใช้หลักสูตร ได้มีการกล่าวถึงการ
จัดการศึกษาคำนจรรย์ธรรมไว้ดังนี้

- 1) กิจกรรมต่าง ๆ โรงเรียนต้องจัดให้มีกิจกรรมในเวลาเรียน 1 คาบ
ต่อสัปดาห์ กิจกรรมดังกล่าวจะต้องจัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและอุปนิสัยของนักเรียน
(หลักเกณฑ์ข้อ 7)

2) การอบรมนักเรียน ในตอนเช้าเมื่อทำพิธีเคารพธงชาติแล้ว ให้มีการอบรมนักเรียนให้ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนระเบียบวินัยของนักเรียนประจำทุกวัน

โรงเรียนต้องจัดให้มีการประชุมอบรม สวดมนต์ไหว้พระตามโอกาสอันสมควรและเหมาะสมแก่ท้องถิ่น อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้งชั่วโมง

จุดประสงค์ของรายวิชา

จุดประสงค์รายวิชาที่กำหนดให้ปลูกฝังคุณลักษณะทางจริยธรรมแก่นักเรียนที่เด่นชัดคือ จุดประสงค์ของวิชาในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา กลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งได้แก่ วิชา สุขศึกษา พลศึกษา ศิลปศึกษา ลูกเสือ อนุชาชาค เนตรนารี ดังนี้

จุดประสงค์ทางจริยธรรมในวิชาสังคมศึกษามีกล่าวไว้ในทุกรายวิชาย่อย แต่จะกล่าวเฉพาะในส่วนที่เป็นจุดประสงค์หลักในวิชาบังคับ ซึ่งจุดประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรมทั้งหมดคือ

- 1) ให้มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะของสังคมไทย ตลอดจนเห็นคุณค่าของสถาบันหลัก และวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนไทย
- 2) ให้รู้จักใช้เสรีภาพตามขอบเขตของกฎหมายและสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามสิทธิ และบทบาทความรับผิดชอบของคนในฐานะเป็นพลเมืองดีของสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม
- 3) ให้สามารถเลือกสรรคุณธรรมและข้อปฏิบัติที่จะพึงนำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม
- 4) ให้สามารถปฏิบัติภาระหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองดีของประเทศและมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้าน
- 5) ให้รู้จักใช้สิทธิ เสรีภาพในกรอบแห่งกฎหมาย และตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

6) ให้ความเข้าใจและมีทัศนคติที่ดีในคุณค่าทางสังคม จริยธรรม วัฒนธรรม และการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี

กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ

1) เพื่อให้มีคุณธรรมและพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ โดยเน้นถึงความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ความสามัคคี ความเป็นผู้นำ นักกีฬา ความเป็นระเบียบวินัย ความสามารถแก้ปัญหา และ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (จุดประสงค์ขอ 7)

2) เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี และสามารถดำรงชีวิตรวมอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข (จุดประสงค์ขอ 8)

วิชาสุขศึกษา

เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหา สำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง มีส่วนต่อ สวัสดิภาพ และ สุขภาพของส่วนรวม ตลอดจนสามารถช่วยส่งเสริมการสาธารณสุขได้ (จุดประสงค์ขอ 5)

วิชาพลศึกษา

1) ให้มีคุณลักษณะประจำตัว เช่น การเป็นผู้นำ นักกีฬา ความ ยุติธรรม ความรับผิดชอบต่อ ความรักหมั่น ความสามัคคี (จุดประสงค์ขอ 3)

2) ให้มีคุณลักษณะทาง ๆ เช่น ความร่วมมือ ความกล้า ความเชื่อมั่น ในตนเอง ความสามารถในการตัดสินใจ และ ความสุ่มรอบคอบ ตลอดจนให้เป็นผู้มีระเบียบ วินัย มีความยับยั้งชั่งใจ มีความอดทน และ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา (จุดประสงค์รายวิชาต่าง ๆ เช่น ยี่ดหยุน กรีฑา บาสเกตบอล ยูโด วายนำ เป็นต้น)

วิชาศิลปศึกษา

1) เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพโดยปลูกฝังความประณีตละเอียดอ่อนและมีรสนิยม ในการเลือกสรรที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (จุดประสงค์ขอ 1)

2) เพื่อส่งเสริมการแสดงออก โดยการค้นคว้าทดลองปฏิบัติกิจกรรมจาก
 ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และเห็นความสำคัญในกิจกรรมรวมของหมู่คณะ (จุดประสงค์
 ขอ 5)

วิชาลูกเสือ

เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมทั้งหมด คือ

- 1) เพื่อให้รู้จักและสามารถแสดงความจริงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา
 และพระมหากษัตริย์
- 2) เพื่อให้รู้จักและสามารถฝึกนิสัยในการสังเกต จดจำ เชื่อฟัง
 และพึ่งตนเองได้
- 3) เพื่อให้รู้จักและสามารถแสดงความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย
 และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
- 4) เพื่อให้รู้จักและสามารถบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ได้
- 5) เพื่อให้มีการพัฒนาในทางกาย จิตใจ ศีลธรรม และเลื่อมใสใน
 การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 6) เพื่อให้รู้จักและสามารถปฏิบัติตามอุดมการณ์ คือ การปฏิบัติตาม
 คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือได้

วิชาอนุภาค

- 1) ส่งเสริมสมาชิกให้รู้จักพัฒนาตนเองทางด้านร่างกาย จิตใจ และ
 ศีลธรรม (จุดประสงค์ขอ 3)
- 2) ให้รู้จักและสามารถบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ทำตนให้เป็น
 พลเมืองดีและฝึกให้มีความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ทั่วไป (จุดประสงค์ขอ 4)
- 3) เพื่อส่งเสริมสมาชิกให้มีโอกาสช่วยเหลือและเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบ
 ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ

วิชาเนตรนารี

- 1) เพื่อให้อุทิศและสามารถฝึกนิสัยในการสังเกต จดจำ ชื่อ
ฟัง และฟังตนเองได้ (จุดประสงค์ขอ 2)
- 2) เพื่อให้อุทิศและสามารถแสดงความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบ
วินัย และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (จุดประสงค์ขอ 3)
- 3) เพื่อให้อุทิศและสามารถบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ได้
(จุดประสงค์ขอ 4)
- 4) เพื่อสร้างกิริยาที่ดีในการทำงาน (จุดประสงค์ขอ 3)

จุดประสงค์ในการจัดกิจกรรมชุมนุม

ในการจัดกิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรม
นักเรียน และถือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น หลักสูตรมัธยม-
ศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณ-
ลักษณะทางจริยธรรมไว้ดังนี้

- 1) เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน (ชุมนุมเกษตรกรในอนาคต)
- 2) เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี (ชุมนุมเกษตรกรในอนาคต)
- 3) เพื่อให้ นักเรียนสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข
(ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย)
- 4) ให้นักเรียนแสดงความเคารพและมีกิริยามรรยาทในการ
ปฏิบัติตนตามกาลเทศะต่าง ๆ ได้ดี (ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย)
- 5) เพื่อเสริมสร้างความรู้ ประสบการณ์ เจตคติ ทักษะ ความ
คิดริเริ่มทางวิทยาศาสตร์ ฝึกความถึกอดทน อดทน รู้จักรับฟังและเคารพในความคิด
เห็นของผู้อื่น ฝึกให้อุทิศวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้ความรู้ และวิธีการทางวิทยาศาสตร์
ตลอดจนฝึกการทำงานร่วมกัน (ชุมนุมวิทยาศาสตร์)

2.1.3 แนวนโยบายการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ พุทธศักราช 2524

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ได้วางนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังจริยธรรมไว้ในชั้นตอนต่าง ๆ ของหลักสูตรคือ ในจุดประสงค์ของหลักสูตร ในหลักการของหลักสูตร และในแต่ละรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรดังนี้

ในจุดหมายของหลักสูตร

จุดหมายของหลักสูตรมี 7 ประการ เป็นจุดหมายเพื่อการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักเรียน 5 ประการคือ

- 1) เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีสุขภาพสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความรับผิดชอบตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ (จุดหมายข้อที่ 1)
- 2) เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ รักการทำงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีความขยันหมั่นเพียร อดทนและรู้จักประหยัด (จุดหมายข้อที่ 2)
- 3) เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา (จุดหมายข้อที่ 5)
- 4) เพื่อให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติและปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (จุดหมายข้อที่ 6)
- 5) เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ และของโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ รู้จักแก้ปัญหา และข้อขัดแย้งด้วยวิธีการแห่งปัญญาและสันติวิธี (จุดหมายข้อที่ 7)

ในหลักการของหลักสูตร

หลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 มี 8 ประการ เป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน 2 ประการคือ

1) เป็นหลักการที่มุ่งให้วัยรุ่นเรียนใฝ่ใจแสวงหาความรู้ความจริง เพื่อให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญา ความสำนึก และความซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม และงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ (หลักการข้อที่ 3)

2) เป็นหลักสูตรที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรมและความกล้าหาญทางจริยธรรม ทั้งนี้ให้เป็นการประพฤติปฏิบัติเป็นสำคัญ (หลักการข้อที่ 4)

จุดประสงค์รายวิชา

จุดประสงค์รายวิชาที่กำหนดเป็นจุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะทางจริยธรรมอย่างเด่นชัด มีในรายวิชาต่าง ๆ คือ วิชาสังคมศึกษาและพลศึกษาดังนี้

วิชาสังคมศึกษา

วิชาสังคมศึกษาประกอบด้วยวิชา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย และประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อม มีจุดประสงค์ 7 ประการ เป็นจุดประสงค์เกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรม 5 ประการ คือ

1) เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีความอดทน รู้จักประหยัด มีความรับผิดชอบตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ (จุดประสงค์ข้อ 1)

2) เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ เห็นคุณค่าของการทำงานที่สุจริต และสามารถทำงานเป็นหมู่คณะ (จุดประสงค์ข้อ 2)

3) เพื่อให้รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่และรู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรมและศาสนา (จุดประสงค์ข้อ 5)

4) เพื่อให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (จุดประสงค์ข้อ 6)

5) เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และของโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ รู้จักแก้ปัญหาและขอชดเชยควยวิธีการแห่งปัญญาและสันติวิธี (จุดประสงค์ข้อ 7)

วิชาพลศึกษา

1) จุดประสงค์ทั่วไปของวิชาพลศึกษาที่เกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรม คือ "ให้มีคุณธรรม เช่น ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม และสามารถนำคุณธรรมดังกล่าวนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี" กับ "ให้มีความรักและนิยมในพฤติกรรมของผู้เล่นกีฬาและผู้กีฬาที่ดี" (พลศึกษา : จุดประสงค์ข้อ 2)

2) จุดประสงค์รายวิชาต่าง ๆ ในวิชาพลศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรม มุ่งส่งเสริมพัฒนาและปลูกฝังคุณสมบัติทางจริยธรรมคือ "ให้มีคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ความร่วมมือ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการตัดสินใจ ความสุขุมรอบคอบ ความกล้า ความอดทน เป็นคนมีระเบียบวินัย สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ ควบคุมอารมณ์และควบคุมตนเองได้ มีความเห็นอกเห็นใจ มีความพยายาม ความรู้จักประมาณ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (พลศึกษา : คำอธิบายรายวิชา, หน้า 167-187)

สรุปได้ว่า รัฐบาลเห็นความสำคัญของจริยธรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก จึงได้พยายามดำเนินการให้บุคคลในชาติได้มีคุณสมบัติทางจริยธรรมที่เหมาะสม เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า การที่บุคคลมีคุณสมบัติทางจริยธรรมที่เหมาะสมจะเป็นหนทางที่ดีในการ

พัฒนาประเทศให้เจริญพร้อมในทุก ๆ ด้าน และวิธีการเสริมสร้างคุณสมบัติทางจริยธรรมให้แก่พลเมืองนั้น วิธีการหนึ่งที่สำคัญมากคือ การให้การศึกษารัฐบาลจึงได้วางแนวนโยบายการจัดการศึกษาในทุกกระบวนการของการให้การศึกษให้เป็นการปลูกฝังคุณสมบัติทางจริยธรรม เมื่อพิจารณาจากแผนการศึกษาชาติ หลักสูตร และแนวนโยบายในการจัดการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นเรื่องยืนยันได้ว่า รัฐบาลต้องการให้การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังจริยธรรม และถือว่าเป็นแนวทางหลักที่สำคัญมากควบคู่กับแนวทางการปลูกฝังลักษณะจริยธรรมด้วยวิธีการอื่นเช่น การปลูกฝังทางสถาบันครอบครัว ศาสนา และสื่อมวลชน เป็นต้น

2.2 หลักการในการสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2524 : 8-9) ได้เสนอหลักการในการสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรมและวิธีดำเนินการในการสร้างคุณสมบัติทางจริยธรรมและวิธีดำเนินการในการสร้างคุณสมบัติทางจริยธรรมว่า จริยธรรมที่จะนำมาสอนเด็กควรเป็นสิ่งที่เด็กในสังคมของเราอาศัยอยู่ เด็กควรจะได้รับ การปลูกฝังจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็กแรกเป็นต้นมา การปลูกฝังจริยธรรมมุ่งให้เด็กแต่ละคนเจริญเติบโตอย่างเสรีในทิศทางที่ถูกต้อง และครูทุกคนจะต้องเป็นผู้สอนจริยธรรมหรือปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กได้ โดยครูเองจะต้องมีคุณสมบัติทางจริยธรรมที่จะปลูกฝังแก่เด็กมากพอสมควร

สำหรับวิธีดำเนินการในการสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรมนั้น ให้เด็กเห็นความสำคัญของจริยธรรมด้วยตนเอง การสอนจะต้องกระตุ้นให้นักเรียนได้คิดและควรเน้นที่การปฏิบัติอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ โดยเริ่มด้วยการปฏิบัติสิ่งง่าย ๆ เสียก่อน ต้องให้เด็กเข้าใจปัญหาแล้ว เขาจึงจะปฏิบัติแก้ปัญหานั้น นอกจากนี้ในการปลูกฝังจริยธรรมจะต้องใช้บุคคลเป็นตัวอย่างและต้องมีการวัดผลอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม ในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กนั้นจะต้องมีอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินงาน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นปัญหาเกี่ยวกับวิธีการในการฝึกอบรมที่จะทำให้เด็กเกิดความซาบซึ้ง โดยไม่รู้จักเบื่อหรือรู้สึกว่าคุณบังคับ และเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา

2.3 วิธีการปลูกฝังจริยธรรม

วิธีปลูกฝังจริยธรรมเสนอโดยนักการศึกษาและนักจิตวิทยา มี 4 วิธี แต่ละวิธีมีแนวความคิดพื้นฐานที่แตกต่างกัน และตรงกันในบางประเด็น มีแนวการจัดประสบการณ์เพื่อปลูกฝังจริยธรรมที่แตกต่างกันและตรงกันก็มี วิธีการทั้ง 4 ประการคือการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม และการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม (ชัยพร วิชชาวุธ และ ชีระพร อูวรรณโณ 2525 : 22-43)

ก. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม

การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการปลูกฝังจริยธรรมโดยการพัฒนาค่านิยม (กรมสามัญศึกษา 2525 : 22) นักทฤษฎีกระจ่างค่านิยม (value clarification) เชื่อว่า ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละคน และอาจจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของแต่ละคน การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวความคิดนี้คือ การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทัศนคติ ในพฤติกรรม และในความรู้สึกของตนเอง (ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ 2525 : 24)

แรทส์ (Raths 1977 : 9) เชื่อว่า ค่านิยมของบุคคลเกิดจากขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 เลือกค่านิยม - ได้มีโอกาสเลือกอย่างเสรี จากทางเลือกหลาย ๆ ทาง และเลือกจากการที่ได้พิจารณาอย่างรอบคอบด้วยเหตุผลของตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 ยอมรับในคุณค่า - คือพอใจในค่านิยมที่เลือกแล้ว เต็มใจที่จะยืนยันความถูกต้องที่ตนตัดสินใจและสามารถอธิบายเหตุผลการเลือกได้

ขั้นตอนที่ 3 ปฏิบัติ - ได้แสดงพฤติกรรมตามทางเลือกที่ตนได้ตัดสินใจแล้ว และมีการกระทำหรือปฏิบัติซ้ำจนเป็นนิสัย

พนัส หันนาคินทร (2521 : 148) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการดำเนินการเพื่อให้มีเด็กเรียนได้รับการปลูกฝังจริยธรรมด้วยวิธีการกระจำจ้านานิยมไว้ 8 ประการคือ

1. ครูจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้หลักศีลธรรมหรือจริยธรรม การวิจารณ์ การชี้แนะค่านิยมหรือประเมินค่าของสิ่งทีนักเรียนแสดงออกมา
2. ครูจะต้องให้นักเรียนได้ตัดสินใจด้วยตนเอง
3. ครูไม่หวังที่จะสร้างค่านิยมให้แก่ักเรียนโดยจับพลัน
4. อย่าใช้คำถามเพื่อยั่วยุให้นักเรียนคิดนั้นเพื่อประโยชน์ในการสัมภาษณ์
5. ในการถามแต่ละคราวจะไม่ใช้คำถามมากนัก
6. ครูให้นักเรียนแต่ละคนได้พิจารณาในแง่ของส่วนตัวของเขาเท่านั้น และไม่มีความจำเป็นต้องช่วยสร้างความกระจ่างต่อคำพูดหรือการกระทำทุกอย่างที่นักเรียนได้แสดงออกมา
7. คำถามที่นำมาถามไม่ควรจะเป็นคำถามที่มีคำตอบตายตัว
8. ทุกวิธีที่ครูเลือกใช้ควรเป็นไปในทางสร้างสรรค์ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้คิดและสร้างความกระจ่างแก่ความคิดหรือพฤติกรรมของเขา

สำหรับกิจกรรมที่โรงเรียนดำเนินการเพื่อสร้างค่านิยมตามแนววิธีการนี้ กรมสามัญศึกษา (2523 : 28-29) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. กิจกรรมที่ใช้การเขียนมี 6 วิธี การให้เขียนบันทึกแสดงพฤติกรรมที่สืบเนื่องมาจากความคิดหรือความรู้สึกเพียงความคิดเดียวหรือความรู้สึกเดียว การให้เขียนรวบรวมค่านิยมที่ได้เรียนรู้มาในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา การให้เขียนหรือข้อความต่อจากข้อความที่ครูกำหนดให้เป็นต้น ในการเขียนแต่ละรูปแบบนั้นให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกค่านิยม รับค่านิยมที่เลือกแล้วเป็นคุณสมบัติของตน เพื่อจะนำไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอต่อไป

2. กิจกรรมถามตอบ ซึ่งครูถามให้นักเรียนตอบ โดยใช้กับนักเรียนเป็น

รายบุคคล

3. กิจกรรมที่นักเรียนอภิปรายในกลุ่ม ซึ่งไม่มีการตัดสินคำตอบว่าถูกต้องเพียงคำตอบเดียว ครูต้องรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนทุกคน และให้นักเรียนพิจารณาตัวเอง และตัดสินใจด้วยตนเอง

เทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนด้วยวิธีการนี้ เช่น การใช้คำถาม การอภิปราย เพื่อให้นักเรียนได้คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบและกระจ่างชัดในเรื่องนั้น ๆ และเนื่องจากจริยธรรมและค่านิยมได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ต้นแล้ว เมื่อมาได้รับความคิดที่แจ่มชัดในคุณค่าเหล่านั้นอีกครั้งจึงน่าจะฝังลึกลง เป็นคุณสมบัติอันดีงามต่อไปได้ (กรมสามัญศึกษา 2525 : 27)

นาคยา บิดันธนานนท์ (2525 : 34-42) กล่าวว่า การกระจ่ายค่านิยมเป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยต่อการนำมาใช้ในวงการศึกษา มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนในสภาพห้องเรียนปกติ ทุกระดับชั้น และทุกรายวิชา ความมุ่งหมายของการใช้กระบวนการนี้เพื่อพัฒนาให้ยูเรียนเข้าใจว่าเมื่อยูเรียนเกิดความกระจ่างในค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเขาทำอย่างไร และยูสอนจะทำอย่างไรเพื่อส่งเสริมให้พฤติกรรมของยูเรียนสอดคล้องกับสิ่งที่เขาเกิดความกระจ่างนั้น เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไรที่จะเป็นสื่อเร้าให้ยูเรียนมีพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับกระบวนการกระจ่ายค่านิยมนี้

นาคยา บิดันธนานนท์ ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกระจ่ายค่านิยมไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นทำความเข้าใจ ในขั้นนี้จะเน้นให้เรียนทำความเข้าใจต่อสิ่งที่เขากำลังศึกษา ซึ่งอาจมาในรูปของวัสดุสารหรือสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้ยูเรียนมีความเข้าใจในสาระและความคิดที่ปรากฏอยู่ในสื่อนั้น ด้วยการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น บอกชื่อเรื่อง ระบุรายละเอียดหรือสาระในสิ่งนั้น เช่น ตอบคำถามได้ว่าใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร เป็นต้น

2. ขั้นแสดงความสัมพันธ์ในขั้นนี้จะเป็นการทำความเข้าใจและการตีความ ข้อมูลความรู้ในลักษณะของมโนคติ (concept) โดยให้ยูเรียนพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความคิดที่ยูเรียนได้จากขั้นที่ 1 และจากเรื่องที่เขาศึกษาด้วยการแสดงพฤติกรรมดังเช่นพิจารณาประเด็นสำคัญของเรื่องพิจารณาข้อมูลความรู้ที่ยูเรียนเห็นว่าสัมพันธ์กับเรื่องที่ศึกษา

3. ขั้นกำหนดคุณค่า ในขั้นนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้แสดงค่านิยมและความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสถานการณ์ ปัญหาหรือวัสดุสิ่งของที่สามารถประเมินคุณค่าได้จากมโนคติที่ได้ศึกษาจากเรื่องนั้น หรือประเมินสิ่งที่เขาได้กระทำในชั้นที่ 2 ควบคู่การแสดงพฤติกรรม ดังเช่น แสดงความชอบหรือพึงพอใจต่อการจัดอันดับคุณภาพ หรือใช้ถ้อยคำที่แสดงลักษณะการประเมิน พิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นจากสิ่งนั้น จากการตัดสินใจนั้นหรือจากการกระทำนั้น และกำหนดเกณฑ์การประเมินที่จะจัดอันดับคุณภาพ หรือตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น

4. ขั้นแสดงออก ในขั้นนี้จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมออกมาให้ผู้อ่านทราบ เพราะ 3 ขั้นที่กล่าวมาเป็นเพียงความคิดที่อยู่ในใจของผู้เรียนเท่านั้น ยังไม่ใคร่แสดงออกมา ในขั้นนี้ต้องอาศัยกิจกรรมและสื่อที่เป็นแบบฝึกหัด (value sheet) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องให้ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่ หรือสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียนจริงๆ ในขั้นนี้ผู้เรียนจะได้ตรวจสอบและจัดสภาพความเชื่อของเขาเสียใหม่ เปิดโอกาสให้เขาสรางความเชื่อมั่นและได้ตรวจสอบผลจากพฤติกรรมที่เขาเห็นคุณค่า พฤติกรรมที่ผู้เรียนควรจะได้แสดงออกในขั้นนี้เช่น แสดงความเข้าใจ ความคิด และมโนคติต่อเรื่องที่ผู้เรียนศึกษา นำความเข้าใจ ความคิด และมโนคติจากที่ได้ศึกษามาเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กัน เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ชัยพร วิชชาวุธ กล่าวถึงการปลูกฝังจริยธรรมด้วยกระบวนการการกระจำงค่านิยมว่ามีปัญหาที่สำคัญหลายประการ คือ

1. กระบวนการนี้มิได้กำหนดจริยธรรมที่จะปลูกฝัง ครูทำหน้าที่แค่ออกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการถุกคิดเกี่ยวกับค่านิยมหรือจริยธรรมของตนเท่านั้น เมื่อเกิดการถุกคิดขึ้นแล้ว นักเรียนจะมีความรู้สึกนึกคิดเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดไม่อาจจะทราบได้

2. กระบวนการนี้สอนลัทธิสัมพันธ์นิยม การที่ครูแสดงท่าทียอมรับจริยธรรมของนักเรียนและป้อนคำถามให้เกิดการถุกคิด เป็นการชี้แนะโดยทางอ้อมแก่นักเรียนว่าคนเรามีจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ และไม่มีใครมีจริยธรรมที่ถูกต้องมากกว่าคนอื่น

หากตนเองได้พิจารณาด้วยตนเองแล้วว่าถูกต้อง คิงาม และตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับครู ดังนั้นหากไม่กังวลอันสมควร จริยธรรมบางอย่างก็จะไม่เกิด

ข. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล

การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล คำนึงการตามทฤษฎีการใช้เหตุผลทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวทฤษฎีนี้ หมายถึงการพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินใจที่ถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคม ตามทฤษฎีนี้การพัฒนาจริยธรรมไม่อาจกระทำโดยการสอนด้วยการแสดงตัวอย่างใหญ่ หรือด้วยวิธีการเรียนรูต่าง ๆ แต่ถือว่าจริยธรรมพัฒนาขึ้นด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้น โคลเบอร์ก มีความเชื่อว่ากฎเกณฑ์ที่เราใช้ตัดสินใจของบุคคลจะพัฒนาเป็นขั้น ๆ จากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละขั้น ไม่มีการย้อนขั้น ไม่มีการข้ามขั้น และไม่มีการเร่งขั้น การปลูกฝังจริยธรรมด้วยวิธีการนี้คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการรับเอาจริยธรรมใหม่แทนที่จริยธรรมเก่า ซึ่งจริยธรรมใหม่น้อยในระดับสูงกว่าและมีคุณภาพดีกว่าจริยธรรมเก่า และนั่นหมายถึงการที่ทำให้บุคคลได้พัฒนาจริยธรรมสูงขึ้นไปจากเดิม และในการปลูกฝังจริยธรรมนี้อย่างน้อยเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีจริยธรรมในระดับกฎเกณฑ์ของสังคม

การพัฒนาจริยธรรมกระทำโดยการสอนเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ทฤษฎีของบุคคลอื่นซึ่งมีจริยธรรมอยู่ในขั้นที่สูงกว่า 1 ขั้น และเปิดโอกาสให้บุคคลทดลองแสดงบทบาทของตน กิจกรรมปลูกฝังจริยธรรมที่สำคัญคือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทฤษฎี (ชัยพร วิชาวุธ และคณะ 2525 : 26-30)

การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล เป็นการปลูกฝังจริยธรรมที่มีเป้าหมายและมีส่วนของการชักนำมากกว่าวิธีการใช้กระบวนการการกระจางคานิยม แต่อย่างไรก็ดี สิ่งที่ถูกชักนำให้เปลี่ยนแปลงได้แก่ เหตุผลของการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเน้นที่เหตุผลนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา 2 ประการคือ

1. เหตุผลทางจริยธรรมอาจไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรม เพราะพฤติกรรมหนึ่ง ๆ สามารถอธิบายด้วยเหตุผลต่าง ๆ นานา และในทางกลับกันเหตุผลทางจริยธรรมหนึ่ง ๆ ก็สามารถใช้อธิบายพฤติกรรมใดต่าง ๆ นานาเช่นกัน

2. เหตุผลทางจริยธรรมอาจเป็นเพียงข้อแก้ตัว ความสามารถในการอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมของตนเองเพื่อเอาตัวรอดนี้ สัมพันธ์กับพัฒนาการทางปัญญา ผู้ที่ฉลาดกว่าและมีประสบการณ์มากกว่าจะสามารถหาเหตุผลอธิบายการกระทำทั้งของตนเองและของผู้อื่นได้อย่างแนบเนียน สมเหตุ สมผล และเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นได้มาก แต่ในการปลูกฝังจริยธรรมเรามีใคมุ่งหวังที่จะปลูกฝังพฤติกรรมทำให้เหตุผลในทำนองนี้ (สรุปจาก ชัยพร วิชชาวุฑ และคณะ 2525 : 26-30) ก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องถึงงาม ด้พิความเชื่อเช่นนี้แท้จริงก็คือ ลัทธิสัมพัทธนิยม (Relativism) ในปรัชญานั้นเอง ความลัทธิสัมพัทธนิยม ความถูกต้องถึงงามของสิ่งต่าง ๆ มิได้ขึ้นกับหลักการที่แน่นอน แต่จะแปรผันตามบุคคลและสภาพการณ์ต่าง ๆ (ชัยพร วิชชาวุฑ และคณะ 2525 : 26-28)

อย่างไรก็ดี การศึกษาของโคลเบอร์กและการปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผลตามวิธีการของเขานั้น มีประโยชน์ในด้านการจกชนวนให้นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหันมาสนใจสิ่งที่ถูกลืมไปนานในโลกของวิทยาศาสตร์ทุกวันนี้ เช่น จริยธรรม ในปัจจุบันนี้นักการศึกษาของเมืองไทยหันกลับมาศึกษาวิธีสอนจริยธรรมให้ไคประสิทธิภาพในโรงเรียนมากขึ้น การศึกษาและการวิจัยของโคลเบอร์ก ซึ่งพบว่าจริยธรรมนั้นมีพัฒนาการตามวุฒิภาวะและมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาและระดับการศึกษาจะช่วยให้นักการศึกษาจัดเนื้อหาจริยธรรมให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก นอกจากนี้จริยธรรมของเขานั้นเป็นแนวทางชี้ว่าการสอนจริยธรรมในแบบเรียนนั้นเป็นวิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่ไคผลวิธีหนึ่ง และการที่ทราบว่าจริยธรรมมีพัฒนาการตามระดับพัฒนาการทางสติปัญญา ทำให้มีความคิดว่าการสอนจริยธรรมในโรงเรียน ควรจัดระบบในลักษณะหลักสูตรต่อเนื่อง (Serial Curriculum) ตามแนวของบรูเนอร์ (Bruner) นักจิตวิทยาอีกผู้หนึ่ง ด้วยวิธีนี้การสอนจริยธรรมในโรงเรียนจะช่วยปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนไคเป็นอยางคียง (พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2525 : 7-13)

ค. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม

เอ็กเซลรอด (Axelrod 1977 : 2) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม วิธีการที่เป็นที่นิยมนั้นคือ การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ซึ่งวิธีนี้จะช่วยในการลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และเพิ่มพฤติกรรมที่ต้องการได้ และครูสามารถนำไปใช้กับนักเรียนในห้องเรียนของตน ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาได้เป็นอย่างดี

การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรมนี้ อาศัยแนวคิดของการเรียนรู้แบบการกระทำที่มีความเชื่อว่าพฤติกรรมใดก็ตามที่บุคคลใดแสดงออกแล้วได้รับผลกรรมที่พึงพอใจ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก หรือทำให้ความถี่ของพฤติกรรมนั้นเกิดเพิ่มขึ้น และพฤติกรรมใด ๆ ก็ตามที่บุคคลแสดงออกแล้วได้รับผลกรรมที่ไม่พึงพอใจ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มที่จะระงับหรือยุติการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ในอนาคต ผลกรรมที่ช่วยให้กระทำซ้ำเรียกว่าตัวเสริมแรงบวก และผลกรรมที่ระงับการกระทำซ้ำในอนาคตเรียกว่า การลงโทษ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต 2526 : 14-21) การปลูกฝังจริยธรรมก็เช่นเดียวกัน ถ้าต้องการให้บุคคลมีคุณสมบัติจริยธรรมใดหรือแสดงพฤติกรรมใด ก็ใช้วิธีการเสริมแรงบวก และถ้าต้องการให้ระงับการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีก็ใช้วิธีการลงโทษ การเสริมแรงบวกหรือการเสริมกำลังใจ (Reinforcement) ได้แก่ การยกย่องสรรเสริญ การกล่าวคำชมเชย การยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน หรือการให้คะแนนสูงขึ้น เป็นต้น (หน่วยศึกษานิเทศ กรมสามัญศึกษา 2525 : 19) ส่วนการลงโทษนั้นได้แก่ การให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจ หรือถอดถอนสิ่งที่พึงพอใจของบุคคลหนึ่งภายหลังจากการที่บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง อันเป็นผลทำให้พฤติกรรมนั้นลดลง หรือเรียกว่าเป็นการให้ตัวเสริมแรงลบ เช่น การดูว่ากล่าวให้เจ็บใจ หรือการลดคะแนน หรือไม่ให้เขาเล่นเกมที่ชอบ เป็นต้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต 2526)

อย่างไรก็ตาม ชัยพร วิชาวุธ (2525 : 31) กล่าวว่า นักทฤษฎีปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เสนอว่าควรใช้เงื่อนไขการเสริมแรงมากกว่าเงื่อนไขการลงโทษ เพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น การลักลอบ

การหลีกเลี่ยง ตลอดจนการต่อต้าน สำหรับขั้นตอนของการปลูกฝังจริยธรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือลดพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา ชัยพร วิชาวุธ (2525 : 31) ได้เสนอวิธีการในทำนองเดียวกับ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2526 : 14-22) และหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2525 : 19-22) ดังนี้

- 1) กำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือ พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
- 2) กำหนดผลกรรมที่ควรหรือผู้ปลูกฝังจริยธรรม สามารถบังคับกาลให้เกิดกับผู้กระทำใด ควรเป็นที่ยุติกรรมทางบวกให้มากที่สุด
- 3) นำพฤติกรรมใน 1) และผลกรรมใน 2) มาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เรียกว่า เงื่อนไขการเสริมแรง ให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้รับแรงเสริม และให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาไม่ได้รับแรงเสริม
- 4) ให้และระงับการให้แรงเสริมตามเงื่อนไขในข้อ 3) แล้วติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
- 5) ประเมินผลและปรับปรุงเงื่อนไข

ง. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม

นักทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยสังคม อธิบายการเกิดจริยธรรมว่าเป็นผลของการสังคมประกิต เป็นผลของการซึมซาบ และเป็นผลของการลอกแบบ สิ่งที่เรียนรู้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม วิธีการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเองและด้วยการสังเกตหรือการมีประสบการณ์รอง และการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์นั้นอาศัยความคิดซึ่งกลายมาเป็นการบังคับตนเอง และจากแนวความคิดนี้จึงอธิบายความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมหมายถึงกฎสำหรับการประเมินพฤติกรรม และกฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมก็กล่าวว่าการตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการ

การตัดสินใจเกี่ยวกับความดีความชั่วของการกระทำตามกฎหมายเกณฑ์ต่าง ๆ การปลูกฝังจริยธรรม
 จึงใช้วิธีการที่สำคัญ 3 ประการคือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การ
 แสดงตัวอย่าง และการอธิบายชี้แนะ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นกฎเกณฑ์หรือความสัมพันธ์
 ต่าง ๆ จากสิ่งเหล่านี้ และเลือกตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามที่ตนเห็นว่าถูกต้องกว่า สำหรับ
 จริยธรรมที่จะนำมาปลูกฝังนั้นคือ ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของการตัดสินใจความดีความชั่วของ
 การกระทำ ความเชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์
 ระหว่างผลกรรมหนึ่งกับผลกรรมหนึ่ง ซึ่งจะเกิดตามกันมา และการบังคับตนเองด้วยการตั้ง
 มาตรฐานของพฤติกรรมให้กับตนเองและพยายามบังคับตนเองให้ทำตามมาตรฐานที่ตั้งไว้
 (ชัยพร วิชาวุธ 2526 : 22-33)

สำหรับกิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวทางวิธีนี้ ชัยพร วิชาวุธ
 และ ชีระพร อรรถวณิช (2525 : 22-43) กล่าวว่า ไซ้แนวทางวิธีการปลูกฝังจริยธรรม
 ด้วยวิธีอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้ง 3 วิธีดังนี้

- 1) จัดเงื่อนไขให้การเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ
- 2) จัดอภิปรายเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากความเห็นของบุคคลต่าง ๆ
 เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม และความน่า
 ประารถหรือไม่ประารถของผลกรรมต่าง ๆ
- 3) จัดให้นักเรียนเห็นตัวอย่างการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกัน
- 4) สร้างเงื่อนไขให้มีการนิยามยกย่องผู้กระทำที่ดี และในขณะเดียวกัน
 ประณามผู้กระทำพฤติกรรมไม่ดี เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จาก
 ประสบการณ์ตรง และจากตัวอย่างการได้รับแรงเสริมและการถูกลง
 โทษของบุคคลต่าง ๆ

สรุป

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนที่เสนอมาทั้ง 4 วิธีนี้มีลักษณะที่แตกต่างกัน
 กันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะเกิดจากความคิพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรมคืออะไร และเกิดได้
 อย่างไร ที่แตกต่างกัน บางวิธีเน้นที่ความเข้าใจของบุคคล และบางวิธีก็เน้นที่เงื่อนไข

ภายนอกบุคคล และมีวิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคมเท่านั้นที่ค้ำึงทั้งความเข้าใจและเงื่อนไขภายนอก (ชัยพร วิชาวุธ และ ชีระพร อูวรรณโณ 2525: 35) ดังนั้นในชั้นของการปฏิบัติโรงเรียนจะต้องดำเนินการปลูกฝังจริยธรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพและจริยธรรมที่ต้องการจะปลูกฝัง สำหรับเรื่องนี้หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2525 : 29-30) ได้สรุปไว้ว่าในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนนั้น โรงเรียนใช้วิธีการดั้งเดิมที่เคยใช้มาก่อนคือ การบอก แนะนำ สั่งสอน บรรยาย และวิธีการใหม่ตามแนวของวิธีการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วด้วย

จึงกล่าวได้ว่า วิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนที่โรงเรียนปฏิบัติในขณะ

นี้คือ

- 1) การบอกแนะนำ อบรมและสั่งสอน
- 2) การชี้แนะ เสนอแนวทางให้ตัดสินใจ
- 3) การยกย่อง ชมเชยและการลงโทษ
- 4) การให้ค้ำวแบบที่ดี
- 5) การให้แสดงทรรศนะ อภิปรายให้เห็นผล

2.4 กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนเพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน

2.4.1 หลักการทั่วไป

* การปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน หมายถึง การพำสอน การอบรม การชี้แนะ การให้ค้ำวอย่าง การส่งเสริม การเสนอแนะแนวทาง ตลอดจนการเปิดโอกาสหรือการจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้ตัดสินใจ พิจารณารับเอาจริยธรรมเป็นคุณสมบัติประจำตัวของตนเอง และประพฤติปฏิบัติ หรือมีพฤติกรรมทางจริยธรรมที่เหมาะสมมาเสมอ การปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนสามารถกระทำได้ในทุกกระบวนการของการจัดการศึกษาในโรงเรียน

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำคู่มือสอนจริยศึกษาสำหรับนักเรียน นักศึกษา าระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับวิทยาลัย เพื่อให้สถานศึกษาได้ใช้เป็นแบบในการปฏิบัติในแนวทาง

เดี๋ยวนี้ สำหรับการจัดจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา คณะกรรมการจัดทำคู่มือ
ชุดนี้มีความเห็นว่า การสอนจริยศึกษาเพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนนั้นจะต้องดำเนินการ
ทั้งในโรงเรียนและในสังคมนอกโรงเรียน โดยเฉพาะในโรงเรียน ต้องดำเนินการ
ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ทั้งในเวลาสอนจริยศึกษา และการสอนวิชาอื่น ๆ
ทุกวิชา และในการจัดกิจกรรมทุกประการ (กรมการศาสนา 2521 : 2-3)

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2522 : 3) ได้เสนอแนะ
วิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน 5 วิธีการคือ การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
การอบรม การสอดแทรกในการสอน การจัดกิจกรรมนักเรียน และการจัดสิ่งแวดล้อม
ในโรงเรียน

ระพี สาคริก (2527 : 62-68) ให้ความเห็นว่า สถาบันการศึกษา
ชีวิต หรืออีกนัยหนึ่งคือ สถาบันการศึกษาที่มีสถานะเป็นธรรมชาติ มีบรรยากาศของจริง
เป็นครสอนทั้งในรูปธรรมและนามธรรม สิ่งซึ่งเปรียบได้กับโครงสร้างหลักสูตรการสอน
ไคแก วัฒนธรรม ประเพณีนิยม ค่านิยม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้
เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตนักเรียนแต่ละคน * การสอนจริยธรรมและคุณธรรมไม่ควรกำหนด
เป็นวิชาสอน ควรจะถือว่า ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนวิชาใดก็ตาม ควรสนับสนุน
ให้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติในสิ่งที่จะก่อให้เกิดบรรยากาศของความชอบธรรม หาก
เกิดบรรยากาศดังกล่าวขึ้นได้ในกระบวนการศึกษา นับได้ว่าครูมีอิทธิพลและมีคุณค่าอย่าง
ยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

สุเรจักจันทรา ชูกลา (2527 : 71) กล่าวว่า การสอนจริยธรรม
มีหลายวิธี บางครั้งก็แทรกอยู่ในบทเรียนในห้องเรียนที่เรียนวิชาภาษา การจัดละคร
และกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียน การร้องเพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี
การสวดมนต์ และร้องเพลงต่าง ๆ การเฉลิมฉลองวันชาติ วันสำคัญต่าง ๆ ทาง
ศาสนา และวันสำคัญอื่น ๆ

ควงเคื่อน พันธุมนาวิน (2527 : 107-114) ชี้แนะว่า การเสริม
สร้างจริยธรรมแก่นักเรียน เป็นหน้าที่ของครูทุกฝ่ายในโรงเรียน โดยให้ความเห็นว่า
ครูทุกฝ่ายในโรงเรียนทั้งที่สอนและไม่สอนเด็ก ตลอดจนนักการภารโรงในโรงเรียน ต่าง

มีภาระหน้าที่ในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนด้วยกัน ทุกคนที่เป็นผู้ใหญ่ในโรงเรียนจึงควรแสดงบทบาทที่ถูกต้องที่เหมาะสม ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เด็กในแวดวงของการศึกษา

ชูลาม นานิชาเคป (2527 : 60-86) ได้รายงานการประชุมของเกรสแห่งสมาคมการศึกษาเปรียบเทียบทั่วโลกครั้งที่ 4 ณ หอประชุมสมาคมการศึกษาสตรีแห่งชาติ เมืองโซคามา กรุงโตเกียว ระหว่างวันที่ 7-10 กรกฎาคม 2523 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนว่า การสอนจริยธรรมควรเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในสถานบันการศึกษาทุกแห่ง ซึ่งครูจะต้องระวังความประพฤติและบุคลิกภาพของตนเป็นพิเศษ เพราะนักเรียนส่วนใหญ่จะเอาอย่างครูเป็นแบบอย่าง การจัดสอนจริยธรรมควรจัดให้มีทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน และจะต้องจัดเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิต

2.4.2 กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนเพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน

นักเรียน

ก. การเรียนการสอนในห้องเรียน

แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และเกิดความคิดทางจริยธรรมอย่างกว้างขวาง มีเหตุผล มีใจกว้าง และเน้นการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน และสอดคล้องกับปัญหาชีวิตประจำวัน (สุนน อมรวิวัฒน์ 2526 : 43-54) สำหรับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในห้องเรียนนั้น สามารถกระทำได้ 2 ลักษณะคือ จัดสอนเนื้อหาหรือหลักจริยธรรมที่จะปลูกฝังเหมือนกับวิชาอื่น ๆ โดยใช้วิธีสอนและดำเนินการสอนที่เหมาะสมตามข้อเสนอของกรมการศาสนา กรมวิชาการ และกรมสามัญศึกษา และอีกวิธีหนึ่งคือ การสอนสอดแทรกการปลูกฝังจริยธรรมในการสอนรายวิชาอื่น ๆ ทุกวิชา โดยกำหนดวัตถุประสงค์ให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ต้องการ ต่อไปนี้คือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีสอนและรูปแบบการสอนกับแนวการสอน และวิธีดำเนินการสอนในห้องเรียนเพื่อให้สอดคล้องการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนดังนี้

1. เกี่ยวกับวิธีสอนและรูปแบบของการสอน

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 13-17) ได้เสนอวิธีการสอนจริยศึกษาในท้องเรียนไว้ 7 วิธีคือ การบรรยายหรือปาฐกถา การอภิปราย การแก้ปัญหา การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม การแสดงบทบาทสมมุติ การสืบสวนสอบสวน และ การโต้วาที

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ทดลองใช้รูปแบบการสอนจริยธรรม 2 รูปแบบคือ การปรับพฤติกรรม และการสอนแบบเสริมสร้างเจตคติ ซึ่งการสอนแต่ละรูปแบบมีสาระยอคังนี้คือ รูปแบบการปรับพฤติกรรมเป็นวิธีสอนโดยการประยุกต์หลักพฤติกรรมไปใช้สอนเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดจริยธรรมที่ทองการ ส่วนรูปแบบการสอนเสริมสร้างเจตคติ เป็นวิธีสอนที่เน้นตัวนักเรียน ทั้งจิตใจและการกระทำ ควบกายพยายามส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนที่มีมาโดยกำเนิด และครูพยายามหาทางให้นักเรียนใช้การสังเกตควบคู่กับความรู ผสมผสานกับความรับผิดชอบในการสร้างพฤติกรรม โดยพยายามให้นักเรียนได้ใช้ความสามารถของตนมารับผิดชอบในการเรียนรู้ นั่นคือ พยายามหาทางให้นักเรียนเกิดเจตคติขึ้นในตัวเองเสียก่อน เมื่อเขาพอใจก็จะรับผิดชอบโดยครูไม่ต้องบอก โดยให้เขาใช้ความคิดและการตัดสินใจควบคู่กันไปด้วย

ผลการวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยให้ขอสรุปว่า รูปแบบการสอนโดยการปรับพฤติกรรมให้ผลเหนือกว่ารูปแบบการสอนโดยการสร้างเจตคติในการสอนจริยธรรมระดับประถมศึกษา แต่ในระดับมัธยมศึกษา รูปแบบการสอนทั้ง 2 รูปแบบให้ผลไม่ต่างกัน และในการศึกษาทั้ง 2 ระดับ แบบการสอนที่นำมาทดลองใช้ในการวิจัยได้ผลในทางที่ดีมากกว่ารูปแบบการสอนตามปกติ นอกจากนี้คณะผู้วิจัยก็เ็นว่าการทดลองสอนเสริมสร้างจริยธรรมที่จัดขึ้นประสบผลสำเร็จมากในระดับประถมศึกษาและประสบความสำเร็จปานกลางในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้เป็นการชี้แนะว่าการปลูกฝังจริยธรรมน่าจะจัดทำกันอย่างเข้มแข็งจริงจังตั้งแตระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นระยะที่สามารถเพิ่มพูนคุณสมบัติจริยธรรมได้มาก (กรมวิชาการ 2524 : 160-187)

กรมสามัญศึกษา (2522 : 4) เสนอแนะให้ใช้การสอนด้วยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์ (group dynamic) เป็นการสอนเพื่อปลูกฝังจริยธรรมและถือเป็น

กิจกรรมหลักอย่างหนึ่งใน 5 กิจกรรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนสำหรับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้สอนเพื่อปลูกฝังจริยธรรมนั้นได้มีการค้นคว้าในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก มีการศึกษาและผลงานวิจัยในเรื่องนี้จำนวนมาก

2. เกี่ยวกับแนวการสอนและวิธีดำเนินการสอน

แสง จันทร์งาม (2522 : 7-10) กล่าวถึงวิธีสอนจริยธรรมในห้องเรียนว่าควรประกอบด้วยขั้นตอนใหม่ ๆ 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 - ขั้นเตรียมการเรียน โดยการวางจุดมุ่งหมายประจำบทเรียนให้ชัดเจน ในบทหนึ่งควรมีจุดมุ่งหมายทางจริยธรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 2 - ขั้นดำเนินการสอน โดยที่ควรถึงความสนใจของเด็ก เพื่อนำเข้าสู่เนื้อหาสาระของบทเรียน การสอนอาจใช้การเล่าเรื่องประกอบการสอนจริยธรรม และใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษาประกอบการสอน จะช่วยให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 - ขั้นทบทวนเรื่องราว โดยการซักถามตามให้นักเรียนทุกคนได้ตอบ คำถามที่ถามนอกจากถามในเรื่องราวแล้ว ควรถามเกี่ยวกับคุณค่าจริยธรรมควรวว่า การที่ตัวละครในเรื่องพูดหรือทำเช่นนั้น ดีหรือไม่ อย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 - ขั้นสรุปนำหลักจริยธรรม ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหัวใจของบทเรียนที่จะค้างงอยู่ในโสตประสาทของเด็ก คอยเตือนเด็กอยู่ตลอดเวลา ครูควรเตรียมบทสรุปไวล่วงหน้า โดยแบ่งเป็นข้อความที่กะทัดรัดและลึกซึ้งจับใจ ถ้าเป็นกลอนได้ยิ่งดี

วิจิตร สิ้นสิริ (2522 : 21) ได้ให้ข้อเสนอแนะถึงวิธีการสอนเพื่อปลูกฝังจริยธรรมว่า วิธีหนึ่งที่น่าจะใช้สอนได้คือ วิธีการสอนที่เน้นปฏิบัติ โดยสอนตามระดับการสอนดังนี้ ระดับแรกคือ สอนให้จำ ระดับที่ 2 สอนให้เข้าใจ ระดับที่ 3 สอนให้สำนึก ระดับที่ 4 สอนให้นำไปปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ให้ถูกต้อง และระดับที่ 5 ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของการสอนจริยศึกษาคือ สอนให้คิดเป็นนิสัย

มันส์ รัตนติก (2521 : 16) กล่าวถึงการสอนจริยศึกษาว่า อาจทำได้
 ง่ายโดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างอิสระ
 เสรี การเรียนการสอนจริยศึกษาที่ได้ผลตามจุดประสงค์ในหลักสูตรอย่างแท้จริงจะ
 ต้องมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างเหมาะสมกับวัย ตามความสนใจและสภาพแวดล้อม

* สุรวัช ศรีวัช (2521 : 1-2) กล่าวถึงการสอนเพื่อให้เกิดคุณธรรม
 ให้เป็นคนดีนั้น วิธีสอนหรือกิจกรรมควรอยู่ในรูปแบบที่ต้งขึ้นให้เด็กคิด ป้อนคำถามให้
 เด็กตอบ สอนให้เด็กเกิดความรู เกิดความเชื่อ และยอมรับไปปฏิบัติจริง ๆ องค์
 ประกอบที่จะทำให้เด็กปฏิบัติยอมรับอยู่กับการตั้งใจใ้พยายามทำ การเสริมพลัง (การ
 ใหรางวัล ทำโทษ) และความคงเส้นคงวา มีกฎเกณฑ์แน่นอน ไม่ตายตัว ดังนั้นการ
 สอนจริยศึกษาที่เป็นไปได้คือ

(1) การสอนแบบสอบสวน-สืบสวน เน้นเรื่องขบวนการให้เด็กได้
 ค้นหาคำตอบโดยครูใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กเกิดการสังเกต วิจาร์ณ สังเคราะห์
 ประเมินผล และตัดสินใจ

(2) การสอนแบบแก้ปัญหา เน้นการจัดประสบการณ์ เจริญปัญหา
 และหาวิธีแก้ปัญหา เด็กได้เนื้อหาสาระในความรูพร้อมกับขบวนการไปด้วย

(3) การสอนแบบกิจกรรม โดยให้เด็กเข้าร่วมในกิจกรรมตาม
 ความรู้ ตามธรรมชาติของเด็ก เด็กได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิิตประจำวัน เช่น ใช้
 แบบสร้างสถานการณ์ แบบแสดงบทบาทสมมติ แบบกลุ่มสัมพันธ์

โคลเบอร์ก (1970 : 57-59) กล่าวถึงการฝึกฝนอบรมจริยธรรมให้แก่
 เยาวชนว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ดังนั้นการสอนควรจะเป็นการให้ประสบการณ์แก่เด็กใน
 ลักษณะที่เป็นสถานการณ์ขัดแย้ง แล้วให้เด็กนำวิธีการตัดสินใจหรือเหตุผลของตนมาใช้ใน
 สถานการณ์นั้น ๆ

เปียเจท์ (อ้างใน Hallam R. 1969 : 160-165) ได้กล่าวถึงการ
 สอนจริยศึกษาว่า ควรจะสอนในแนวทางดังนี้คือ สอนให้เข้าใจ สอนให้เกิดความ
 สำนึกในคุณค่า และเกิดทัศนคติที่ดี สอนให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยการให้ทดลอง
 ปฏิบัติจริง สอนโดยแนะแนวทางให้ได้ตัดสินใจเองและรู้จักประยุกต์ใช้ได้

ทัมเบอริโน (Tamburrino 1966 : 245-247) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนจริยธรรมว่า การสอนจะต้องมีการปฏิบัติจริง การเรียนจากตำราเฉยๆ ไม่เพียงพอและไม่ไคผล โรงเรียนต้องหากระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้มีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง ให้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกว้างขวาง และเตรียมเด็กเพื่อออกไปเป็นสมาชิกที่ดีตามที่ชุมชนต้องการ

สรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะในการสอนเพื่อให้เป็นการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนชั้น สามารถรวบรวมและแยกออกได้เป็น 3 แนว ตามข้อเสนอของ พรวิฑิติมปีวัฒนา (2524 : 8-10) ดังนี้

แนวที่ 1 - สอนให้เข้าใจ ให้มีการปฏิบัติจริง ใหญ่จักคิดหาเหตุผลทางจริยธรรม และตัดสินใจไคเอง

แนวที่ 2 - เป็นการสอนที่เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุถึงขั้นยอมรับไปปฏิบัติจนเป็นนิสัย

แนวที่ 3 - เป็นการสอนแบบต่าง ๆ และควรจะมีการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เช่น จัดให้มีการแสดงบทบาทสมมุติ การเล่นเกมส์ การสร้างสถานการณ์จำลอง การพาไปศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย และรวมทั้งให้ใช้อุปกรณ์การสอน ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด กับให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงด้วย

ข. การอบรมนักเรียน

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการจัดจริยศึกษาในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา หนวยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้จัดทำเอกสารประกอบความรู้สังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษา เรื่อง การปรับปรุงงานค่านจริยศึกษา และกรมการศาสนาได้จัดทำคู่มือสอนจริยศึกษาในทุกระดับการศึกษา จัดทำคู่มือการสอนจริยศึกษาระดับชั้นต่าง ๆ และจัดทำหลักการ วิธีการจัดจริยศึกษา และหัวข้อจริยธรรมสำหรับใช้อบรมสั่งสอนนักเรียนนักศึกษา นอกจากนี้ นายชำเลื่อง * วุฒิจันทร์ ได้จัดทำหนังสือหลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนเพื่อพัฒนาจริยศึกษาในโรงเรียนและสถานศึกษา หนังสือและคู่มือต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดและหนังสือคู่มือ

เกี่ยวกับการจัดจรรยาศึกษาเพื่อปลูกฝังจริยธรรมซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ เรียบเรียงขึ้นนั้น ล้วนแต่เห็นความสำคัญของการให้การอบรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน ได้เสนอแนะหลักการและวิธีการไว้ ซึ่งพอจะรวบรวมกล่าวได้ดังนี้

โครงการอบรม

- 1) การอบรมในการประชุมนักเรียนประจำสัปดาห์หรือประจำเดือน
- 2) การอบรมด้วยการเชิญวิทยากรมาบรรยายพิเศษ
- 3) การอบรมหน้าเสาธงในตอนเช้า
- 4) การอบรมในช่วงโมงโฮมรูม
- 5) การอบรมตามโครงการข่าวสาร 5 นาที
- 6) โครงการมองตนวันละ 5 นาที

ค. การจัดกิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมในสถานศึกษามีสองอย่างคือ กิจกรรมการเรียนการสอน ตามหลักสูตร และ กิจกรรมพิเศษนอกเวลาเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนในหลักสูตร สนองความสนใจ พัฒนาบุคลิกภาพและเสริมสร้างอุปนิสัยอันดีงามของนักเรียนนักศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีในทุก ๆ วิชา ทั้งในวิชาจริยศึกษาและวิชาอื่น ๆ ส่วนกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมด้านจริยศึกษา หรือเป็นกิจกรรมที่อาจแทรกจริยศึกษาลงเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้น การจัดกิจกรรมในสถานศึกษามีความประสงค์จะให้แก่นักเรียนนักศึกษาได้มีส่วนร่วมกันอย่างทั่วถึงทั้งในด้านการศึกษา การทำงาน และการรับผลจากการจัดนั้น สถานศึกษาทุกแห่งมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยศึกษาเป็นกิจวัตร เช่น การเข้าแถวร้องเพลงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ และฟังการอบรมสั้น ๆ พร้อมกันในตอนเช้าก่อนเข้าเรียน การประชุมอบรม และสวดมนต์ไหว้พระวันสุกัลป์คาห์ และมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา วันลอยกระทง การทอดกฐิน และกิจกรรมอื่น ๆ ตามความขอขการและความเห็นร่วมของครูอาจารย์และนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษานั้น ๆ (ชำ เลื่อง วุฒิจันทร์ 2524 : 159)

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2522 : 24-36) ได้แบ่งกิจกรรมนักเรียนออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมศีลธรรมและจรรยาบรรณ
2. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี
3. กิจกรรมว่าด้วยศาสนา
4. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมนันทนาการ
5. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมวิชาการ

ตัวอย่างโครงการการจัดกิจกรรมมีดังนี้

กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมศีลธรรมและจรรยาบรรณ

1. โครงการส่งเสริมการผูกเพื่อเสริมสร้างจริยธรรม
2. โครงการลัทธิและสฤทธิวีรชนหรือบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
3. โครงการประกวดร้องเพลงและแต่งเพลงปลุกใจให้รักชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์

4. โครงการบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์
5. โครงการมอบเหรียญและบัตรเกียรติยศให้แก่ักเรียนผู้ประพฤติดี
6. โครงการสฤทธิผู้ประกอบคุณงามความดีในรอบปี
7. โครงการประกวดนักเรียนผู้มีบรรยาทางงามประจำปี
8. โครงการประกวดภาพวาดและคำบรรยายแสดงมรรยาทอันดีงามของไทย
9. โครงการประกวดคำขวัญและบทความเพื่อส่งเสริมจริยธรรม
10. โครงการเผยแพร่คฤทธิธรรมแบบแทรกซึม

กิจกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี

1. โครงการจัดสฤทธิมรรยาทและการแสดงออกในโอกาสต่าง ๆ
2. โครงการส่งเสริมประเพณีโดยกระทง
3. โครงการนิยมไทย

4. โครงการประกวดนักเรียนผู้มีรรยาทางงามประจำปี
5. โครงการประกวดภาพวาดและคำบรรยายแสดงมรยาทอันถึงามของไทย
6. โครงการไปงานรคน้ำศพ
7. โครงการวันบูชาครู

กิจกรรมว่าควยศาสนา

1. โครงการ "สาริตการเทศน์มหาชาติ"
2. โครงการจักโตะหมุบูชา
3. โครงการหลอและแหเทียนพรรษา
4. โครงการกตุมผู้รักธรรม
5. โครงการบวชเฒรรภาคฤดูร้อน
6. โครงการทัศนศึกษาวัด
7. โครงการทกน้ำป่า
8. โครงการฝึกสมาธิ
9. โครงการแสดงคนเป็นพุทธมามกะ

กิจกรรมส่งเสริมนันทนาการ

1. โครงการจักนันทนาการในโรงเรียน
2. โครงการจักการแสดงละครส่งเสริมจริยธรรม
3. โครงการประกวดร้องเพลงและแ่งเพลงปลุกใจให้รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- ก 4. โครงการจักการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน
5. โครงการจักกิจกรรมภาคฤดูร้อน
6. โครงการเข้าค่ายพักแรมของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด
7. โครงการเข้าค่ายพักแรมของนักเรียน

กิจกรรมส่งเสริมวิชาการ

1. โครงการปฏิวันเฉลิมพระชนมพรรษาและวันชาติ"
2. โครงการปฐมนิเทศนักเรียนใหม่
3. โครงการจัดนิทรรศการทางวิชาการ
4. โครงการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
5. โครงการสวดคำพระมหากษัตริย์ไทยในอคีต
6. โครงการวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
7. โครงการสัปดาห์ต่อต้านยาเสพติด

กิจกรรมสอดแทรกในการสอน

โครงการต่าง ๆ ที่ใช้สอดแทรกในการสอนเพื่อที่จะปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน เช่น

1. การมองตน
2. การฝึกสติ
3. การแผเมตตา
4. การทำวัตรสวดมนต์แปลไทย
5. การแสดงละคร - จินตลีลา
6. การทำสมาธิภาวนา
7. การทำเครื่องแขวน (โมบาย) ธรรมะ
8. การร้องเพลงธรรมะ
9. การปวารณาตนให้ผู้อื่นตั้งเตือนได้

ง. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนซึ่งเป็นสิ่งอยู่รอบตัวนักเรียนตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียน มีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวจิตใจของนักเรียนให้ประพฤติและปฏิบัติในแนวทางต่าง ๆ ไค่มาก หากโรงเรียนพยายามจัดสิ่งต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียนให้ใดคักก็จะมี

ประโยชน์ต่อการปลูกฝังทัศนคติ นิสัยที่ดี และคุณสมบัติทางจริยธรรมที่ดี กล่าวคือ กล่าวคือ หากโรงเรียนมีสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในสภาพสะอาด ร่มเย็น น่าอยู่ น่าอาศัย มีสิ่งต่าง ๆ ที่นักเรียนได้พบเห็น เป็นสิ่งที่ดี สิ่งที่เป็นคติ ขอบคิด ขอบเตือนใจ เช่น ป้ายคติธรรม ซึ่งเขียนขอควรปฏิบัติ คติเตือนใจให้ทำดี ละเว้นชั่ว หรือขอควรปลูกใจต่าง ๆ ให้นักเรียนได้พบได้เห็นประจำวันแล้ว สิ่งเหล่านี้จะแทรกซึมเข้าไปในจิตใจของเขา วันละเล็กวันละน้อย จนในที่สุดจะกลายเป็นสิ่งปลูกฝังให้เขานึกดีและปฏิบัติต่อจนคิดเป็นนิสัยและกลายเป็นลักษณะประจำตัวในที่สุด (ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ 2524 : 100-116)

ในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้มีผลต่อการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน กรมการศาสนาได้เสนอแนะไว้ในหนังสือหลักการ วิธีการจัดจริยธรรมและหัวข้อจริยธรรมสำหรับใช้อบรมสั่งสอนนักเรียนนักศึกษา (กรมการศาสนา 2521 : 11) ว่า โรงเรียนควรถือเรื่องต่อไปนี้เป็นเรื่องสำคัญและจัดติดต่อกันไปคือ

(1) บริเวณโรงเรียนจัดให้สะอาด เรียบร้อย เป็นส่วนสัก มีการรักษาตกแต่งอยู่เป็นนิจ ไม่ให้มีสภาพสกปรกรกรุงรัง มีการดูแลรักษาซ่อมแซม รั้ว ถนน ทางเดิน สนาม ใต้ถุนอาคาร ต้นไม้ ไตรมเงา ไม่ดอกไม้ประดับอยู่อย่างสม่ำเสมอ

(2) อาคารเรียน อาคารประกอบ และอาคารอื่น ๆ ในบริเวณโรงเรียน ต้องได้รับการดูแล รักษาซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดี แข็งแรง ไม่มีสภาพชำรุดทรุดโทรมหรือเสื่อมโทรมให้เค็้กเห็น และสร้างนิสัยในการใช้อาคารสถานที่ให้แก่ นักเรียน ครู และบุคคลอื่น ๆ ในโรงเรียน ทั่วหน้าเป็นประจำ

(3) ห้องเรียน ห้องประชุม และห้องอื่น ๆ ในอาคารเรียน ต้องสะอาดเรียบร้อย เป็นประโยชน์ต่อการเรียนวิชาต่าง ๆ และจริยศึกษาของนักเรียนทุกคน จัดให้นักเรียนช่วยกันรักษาความสะอาด ตกแต่งและช่วยกันรักษาไม้สกปรก รกหรือเสื่อมโทรม จนเกิดนิสัยในการอยู่การใช้ห้องนั้นๆ อย่างมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

(4) จัดให้นักเรียน ครู อาจารย์ และบุคคลอื่น ๆ ในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา จัดทำบริเวณอาคารสถานที่ ห้องเรียนและห้องต่าง ๆ ในโรงเรียนให้มากที่สุด

นอกจากนี้ กรมสามัญศึกษา ได้เสนอแนะตัวอย่างโครงการจัดสิ่งแวดล้อม
 ในโรงเรียนเพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนไว้ในโรงเรียนส่งเสริมการจัดจริยศึกษา
 ในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา 2522 : 25-39) ดังนี้

- (1) การจัดป้ายคติธรรมในโรงเรียน
- (2) การจัดทำห้องจริยธรรมในโรงเรียน
- (3) การส่งเสริมความสะอาดในโรงเรียน
- (4) การจัดทำสัญลักษณ์ที่ยึดเหนี่ยวทางใจในโรงเรียน
- (5) การปลูกต้นไม้ในบริเวณโรงเรียน
- (6) การจัดทำ "สวนโมกขธรรมในโรงเรียน"
- (7) การจัดทำสัญลักษณ์ประจำห้องเรียน
- (8) การกำหนดสัญลักษณ์ของโรงเรียนและคติเตือนใจ
- (9) การฟื้นฟูความสะอาดห้องเรียนประจำปี
- (10) การรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน
- (11) การจัดหน่วยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
- (12) การจัดป้ายส่งเสริมนักเรียนที่กระทำดี
- (13) การรับประทานอาหารกลางวัน
- (14) การจัดโครงการ "ยูนิเทค"
- (15) การประกวดรรมยาทัศน์นักเรียนระหว่างห้องเรียนของแต่ละระดับชั้น
- (16) การประกวดห้องเรียนประจำเดือน
- (17) การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน
- (18) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
- (19) การจัดป้ายนิเทศที่พึงทางใจ
- (20) การจัดป้ายนิเทศเทอดทนมสามสถาบัน
- (21) การประชาสัมพันธ์ร้านค้าต่าง ๆ ของโรงเรียน

- 1) ส่วนใหญ่ยังสอนจริยศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาศาสนา
- 2) ส่วนใหญ่ไม่มีครูสอนจริยศึกษาโดยตรง
- 3) ส่วนใหญ่ไม่มีหนังสือเรียนสำหรับจริยศึกษา
- 4) ส่วนใหญ่ยังประเมินผลนักเรียนโดยใช้วิธีที่เป็นทางการมากกว่าวิธีนอกระบบทางการ

ด้านการสอนวิชาจริยศึกษาเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรมโดยตรงให้แก่แก่นักเรียนนั้น บุญมัน ศ. นพคุณ (2516 : 199) มีความเห็นว่า "ครูก็สอนไปอย่างขอไปที นักเรียนก็เรียนเพื่อให้หมดชั่วโมง ผลที่ได้จริยศึกษาจึงไม่มี" สำหรับวิธีการสอนจริยศึกษานั้น มนัส รัตนคิดถก ฎ กุเกศ (2521 : 16) มีความเห็นว่าเราจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาแบบให้อ่าน ให้อัด ให้อ่านซ้ำ เพื่อที่จะตอบคำถามหรือข้อสอบมากกว่าการให้ปฏิบัติจริง ๆ อย่างสม่ำเสมอตลอดไปจนเป็นนิสัยที่ติดตัวไป

อำนาจ ทะพังกะ และ ชัยนที ชุมวิสูตร (2522 : 39-40) ได้สรุปจุดอ่อนในการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังจริยธรรมของสถานศึกษาต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นจากภายในระบบการศึกษาเอง ในคานหลักสูตร คำนววิธีสอน และคานผู้ทำหน้าที่การสอนดังนี้

1) คานหลักสูตร หลักสูตรจริยธรรมที่สอนในโรงเรียนเมื่อเทียบกับวิชาอื่นแล้ว ยังมีสัดส่วนน้อยไปและยังไม่ค่อยปรับปรุงให้ทันสมัย

2) คานวิธีสอน วิธีการสอนที่ใช้อยู่ในโรงเรียนที่มีลักษณะของการสั่งสอน (Directive Teaching) โดยมีครูสวมบทบาทของผู้มีอำนาจเด็ดขาด (Authoritarian Role) ที่จะกำหนดว่า นักเรียนควรจะเรียนอะไรและอย่างไร

3) คานผู้สอนจริยธรรม ครูหรือผู้สอนจริยธรรมไม่ได้รับการเตรียมตัวให้ทำหน้าที่สอน ในบางครั้งจะพบว่า โรงเรียนจะมอบหมายให้ครูที่ไม่ถนัดในวิชาใดวิชาหนึ่งมาสอนวิชาศีลธรรม ครูเองก็ขาดความเข้าใจและความมั่นใจในวิชาดังกล่าว จนมองเห็นว่าเป็นภาระหน้าที่ที่น่าเบื่อหน่าย สำหรับในด้านการปฏิบัติตนของ

ครูเอง เขากล่าวว่า ครูหลายคนไม่ได้ปฏิบัติในสิ่งที่ตัวสอน ดังที่ปรากฏอยู่เสมอว่าครูมักจะถนัดเรื่องนิตยศาสตร์ ครูขาดความรับผิดชอบในการสอน และขาดความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

สถาบันการศึกษาคือโรงเรียนซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่เยาวชนโดยตรง จะต้องพยายามอย่างเต็มที่ที่จะจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพื่อผลของการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้รับการศึกษามีประสิทธิภาพด้วย แต่เท่าที่เป็นไปในขณะนี้ สถาบันการศึกษายังปฏิบัติการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่เยาวชนได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

1) ด้านการใช้หลักสูตร ครูส่วนหนึ่งไม่ได้ศึกษาหลักสูตรอย่างละเอียดและไม่วิเคราะห์หาความต้องการของหลักสูตรที่แท้จริง และไม่ได้ดำเนินการตามหลักสูตรที่วางไว้

2) ด้านการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนในปัจจุบัน ยังมุ่งให้นักเรียนเรียนเพื่อรู้เป็นอันมาก แนวการเรียนการสอนยังไม่เอื้อต่อการปฏิบัติจริง การเรียนการสอนและการอบรมจึงไม่ค่อยจะมีเวลาสำหรับให้นักเรียนปฏิบัติตามแนวพฤติกรรมที่กำหนด สำหรับด้านการวัดผลยังมุ่งวัดด้านทฤษฎีมากกว่าการวัดพฤติกรรมของนักเรียน ยังไม่สามารถจะทำให้จริงตามอคมคติของการวัดผล ทั้งนี้เป็นเพราะเรื่องของเวลาที่จำกัด แต่กำหนดให้ใคร่เรียนรู่มาก ๆ นั้นเอง เวลาในห้องเรียนจึงเป็นเวลาของการสั่งสอนมากกว่าที่จะเป็นเวลาของการอบรม และสร้างสมพฤติกรรมที่เหมาะสม

ตอนที่ 3 : งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยทางค่านิยมจริยธรรม เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรม งานวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาจริยธรรม และงานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรม และอิทธิพลของ

ตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาจริยธรรมนั้น ได้มีการศึกษาวิจัยกันอย่างกว้างขวาง แต่สำหรับการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปลูกฝังจริยธรรมนั้น ยังมีผลงานวิจัยไม่มาก ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียน ที่มีต่อวิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครนี้ เป็นการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนอย่างหนึ่ง การรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงเพียงผลงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนเท่านั้น ทั้งนี้เพราะต้องการให้ทราบถึงพื้นฐานทางจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา และเพื่อให้ทราบถึงแนววิธีที่สามารถนำมาใช้เพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับนี้

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา

สุรศักดิ์ สันติธัญญาโชค (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตล) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียนกับเกณฑ์พฤติกรรมทางจริยธรรมที่คาดหวัง กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 364 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่พอใจ 4 ลักษณะ เรียงตามลำดับดังนี้ ความกตัญญูต่อบุคคล การรักษาระเบียบวินัย ความสามัคคี และความยุติธรรม

ในปีเดียวกัน วิมล เสวตกนิษฐ์ (2521) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคเหนือ" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคเหนือ และเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนกับเกณฑ์พฤติกรรมทางจริยธรรมที่คาดหวัง ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 455 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรม

ในคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่พอใจ 6 คุณลักษณะ เรียงตามลำดับดังนี้ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรม

ในปี สรพล นาควานิช (2521) ได้ทำการวิจัยในหัวข้อเดียวกันและวัตถุประสงค์เดียวกันกับ สรศักดิ์ สันติธัญญาโชค และ วิมล เศวตกนิษฐ์ แต่ประชากรที่ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 680 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่พอใจ 6 คุณลักษณะ และเรียงลำดับคือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" ในแต่ละท้องที่ โดยมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือ เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนกับเกณฑ์พฤติกรรมทางจริยธรรมที่คาดหวังดังนี้

ประกาศรี จิตรักดี (2522) วิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคใต้" ใช้กลุ่มตัวอย่าง 467 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่พอใจ 6 คุณลักษณะ เรียงตามลำดับคือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความอดุสาหะ ความสามัคคี และความยุติธรรม

พรพิมล สันติหิรัญภาค (2522) วิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร" ใช้กลุ่มตัวอย่าง 517 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่พอใจ 7 คุณลักษณะ เรียงตามลำดับคือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดุสาหะ ความยุติธรรม และความมีเหตุผล

บุทาพร จุนเจืองาน (2522) วิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคกลาง" (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ใ้กลุ่มตัวอย่าง 640 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในรูปลักษณะทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่พอใจ 6 คุณลักษณะ เรียงตามลำดับคือ การรักษาระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดุสาหะ ความสามัคคี และความยุติธรรม

จากผลการวิจัยของ สุรศักดิ์ สันติธัญญาโชค วิมล เสวตกนิษฐ สุรพล นาควานิช ประภาศรี จิตรักดี พรพิมล สันติหิรัญภาค และ บุทาพร จุนเจืองาน นี้เอง อุดม เรียงสุวรรณ (2522) ได้สรุปไว้ในแผนการวิจัยทางการศึกษาเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของทุกภาคในประเทศไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนกับเกณฑ์พฤติกรรมทางจริยธรรมที่คาดหวัง กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 3,086 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า ความถี่ของพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ได้จากการตอบแบบสอบถามแตกต่างจากเกณฑ์ที่คาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมในระดับที่เป็นที่น่าพอใจในทุกภาคคือ การเสียสละ ความกตัญญูกตเวที การประหยัด และความมีเหตุผล ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่พอใจคือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรม โดยเฉพาะใน 3 คุณลักษณะแรก ปรากฏว่า นักเรียนจะมีพฤติกรรมเหล่านี้อยู่ในระดับที่ยังไม่เป็นที่พอใจมากที่สุดในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั่วประเทศมีความสอดคล้องกันคือ มีพฤติกรรมทางจริยธรรมที่น่าพึงพอใจ และพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจเหมือนกันทุกคุณลักษณะที่วัด

ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 ได้มีผลงานการวิจัยทางพฤติกรรมจริยธรรมเพิ่มขึ้นอีก คือ จีรวรรณ วิรัชกุล (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดชลบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 405 คน โดยใช้แบบสอบถามแบบ projective technique ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในคุณลักษณะทางจริยธรรมที่นำพึงพอใจ 5 คุณลักษณะคือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดทน และความยุติธรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จงจรัดแจ่มจันทร์ (2524) และ นิทรา วรรณะ (2524) ซึ่งศึกษาวิธีเดียวกัน แต่ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 400 คน และในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 560 คน ในทำนองเดียวกันผลการวิจัยของ จีรวรรณวิรัชกุล นี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปาริชาติ นาคอ้อม (2524) ซึ่งศึกษาวิธีเดียวกัน แต่ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 400 คน ผลปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในคุณลักษณะทางจริยธรรมที่นำพึงพอใจ 5 คุณลักษณะคือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความยุติธรรม และความมีระเบียบวินัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เกษณี ผลประพฤติ (2524) ซึ่งศึกษาวิธีเดียวกัน แต่ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาครูในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคกลาง จำนวน 694 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาครูทั้ง 4 คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความเมตตาากรณา อยู่ในระดับชั้นจริยธรรมที่นำพึงพอใจ

ดวงเคื่อน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก (ดวงเคื่อน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก : 2520) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลและนิตยสถานระหว่าง 11-25 ปี จำนวน 1,400 คน ในกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนอายุระหว่าง 11-13 ปี และอายุระหว่าง 15-17 ปี ส่วนใหญ่มีคะแนนจริยธรรมอยู่ในระดับที่นำพึงพอใจ

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรม

3.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนด้วยการปรับพฤติกรรม และด้วยการสร้างเสริมเจตคติเพื่อปลูกฝังจริยธรรม

ในปี พ.ศ.2524 กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำโครงการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรมควบคู่กับโครงการที่เกี่ยวข้องอีก 2 โครงการคือ โครงการพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินคุณสมบัติจริยธรรมหลัก 8 ประการ กับโครงการหาเกณฑ์ปกติของระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของประชากรกลุ่มต่าง ๆ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรม

สำหรับโครงการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรมมีจุดประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อประมวลความรู้ แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับรูปแบบที่เป็นไปได้ของการเรียนการสอนจริยธรรม เพื่อสร้างชุดการเรียนการสอนจริยธรรมตามรูปแบบการสอนที่สำคัญ ๆ และเพื่อทดลองหารูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และจริยธรรมที่ใช้ในการทดลองสำหรับระดับประถมศึกษาคือ ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความขยันหมั่นเพียร สำหรับระดับมัธยมศึกษาคือ ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และการใฝ่สัจธรรม สำหรับรูปแบบการสอนที่นำมาทำการทดลองคือ รูปแบบการสอบแบบปรับพฤติกรรม และรูปแบบการสอนแบบการสร้างเสริมเจตคติ

ผลการทดลองพบว่า

1. การทดลองสอบเสริมสร้างจริยธรรมครั้งนี้ประสบผลสำเร็จในระดับประถมศึกษา และประสบผลสำเร็จปานกลางสำหรับการเสริมสร้างจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา จากข้อมูลเช่นนี้ช่วยชี้แนะว่าการปลูกฝังจริยธรรมน่าจัดทำกันอย่างเข้มข้นจริงจังตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นระยะที่สามารถเพิ่มพูนคุณสมบัติจริยธรรมได้มาก
2. จากวิธีสอนที่พัฒนาขึ้นใหม่ 2 วิธี พบว่า วิธีปรับพฤติกรรมได้ผลเหนือกว่าวิธีสร้างเสริมเจตคติในการสอนจริยธรรมระดับประถมศึกษา ส่วนระดับมัศึกษานั้นวิธีสอนทั้ง 2 ให้ผลไม่แตกต่างกัน

3. จริยธรรมที่ใช้ในการทดลองทุกตัวสามารถเพิ่มพูนได้ในการจัดรูปแบบการสอนใหม่ ๆ 2 วิธีนี้ ทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา แต่พบว่าจริยธรรมความซื่อสัตย์เพื่อรอการพัฒนาให้เพิ่มขึ้นได้น้อยในระดับมัธยมศึกษา

3.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการสอนเพื่อปลูกฝังจริยธรรม

เป็นที่ยอมรับกันในวงการศึกษาว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีประโยชน์ต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะทางจริยธรรมและเป็นวิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่อย่างหนึ่ง ได้มีการนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอน และการฝึกอบรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันได้มีการศึกษาวิจัยเพื่อที่จะนำกระบวนการนี้มาใช้ในชั้นต่าง ๆ ของการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในชั้นการเตรียมการสอนในโรงเรียน ได้มีผลงานการวิจัยเพื่อนำกระบวนการนี้มาใช้ในการสอนและเพื่อปรับปรุงการสอนในเกือบทุกรายวิชาแต่จะไม่นำมากล่าวในที่นี้ ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะในส่วนที่พยายามทำให้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาให้มากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝังจริยธรรมอีกโสดหนึ่งด้วย

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า งานวิจัยที่มุ่งกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการพัฒนาการเรียนการสอน ได้มีผู้ทำการวิจัยไว้ 3 ลักษณะคือ

- 1) การสร้างแบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
- 2) การฝึกอบรมกลุ่มสัมพันธ์ให้แก่ครู
- 3) การเผยแพร่การสอนกลุ่มสัมพันธ์

งานวิจัยในลักษณะแรกที่น่าสนใจคือ งานวิจัยของ เยาวพา เตละคุปต์ (2522) เรื่อง "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่า หน่วยการสอนที่สร้างด้วยหลักการ ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถประยุกต์ใช้กับนักเรียนที่มีระดับชั้นและระดับความสามารถแตกต่างกันได้จริง และพบว่าการสอนโดยใช้แบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่สำคัญทางการศึกษาโดยตรงคือ ทั้งด้านความรู้ (Cognitive) มโนธรรม (Affective) ทักษะ

(Psycho-Motor) และความสัมพันธ์ (Human Relationship) นอกจากนี้การสอนโดยใช้ทฤษฎีนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดและความต้องการของสังคมประชาธิปไตยคือ เน้นหลักประชาธิปไตย 3 ประการคือ การยอมรับ สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

งานวิจัยในลักษณะที่ 2 คือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมกลุ่มสัมพันธ์ให้แก่ครู ซึ่งมีโครงการที่น่าสนใจคือ โครงการฝึกกลุ่มสัมพันธ์และการรับรู้ สำหรับครูสถาบันฝึกหัดครูระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นโครงการวิจัยระยะยาว 3 ปี และมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งเพื่อให้บริการทางวิชาการด้านการฝึกกลุ่มสัมพันธ์ และการรับรู้แก่ครูจากสถาบันฝึกหัดครูต่าง ๆ อันช่วยให้ครูได้พัฒนาตนเองและนำความรู้ ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในการเรียนการสอนในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยังได้ทำการศึกษาความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการอบรมศึกษาถึงการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ และทัศนคติของผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อการอบรม ซึ่งผลการวิจัยของโครงการนี้ขอจะเป็นเรื่องยืนยันได้ว่า การฝึกกลุ่มสัมพันธ์และการรับรู้สามารถช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมมีพัฒนาการเป็นไปในทางที่ดีขึ้นในด้านทักษะและทัศนคติส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ทักษะและทัศนคติในการสื่อความหมาย ในการทำงานร่วมกัน ในการแก้ปัญหา ตัดสินใจ การช่วยเหลือผู้อื่น และการพัฒนาความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในการเรียนการสอนได้

สำหรับงานวิจัยในลักษณะที่ 3 คืองานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแพร่กลุ่มสัมพันธ์ซึ่งมีโครงการที่น่าสนใจคือ โครงการเผยแพร่กลุ่มสัมพันธ์ มี ดร.ทศนา แคมมณี และคณะเป็นผู้ดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยครูและบุคคลอื่นที่สนใจให้สามารถนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปใช้ในการสอนได้จริงมากยิ่งขึ้น โดยได้ผลิตตำรา เอกสาร บทความ สื่อ และวัสดุอุปกรณ์การสอน ซึ่งจะช่วยให้ครูได้ความคิดและความสะดวกในการนำวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปใช้ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ